

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Raymond van den Broeck'un Çeviri Eleştirisi Modeli Işığında *İstanbul: Bir İslam Şehri* Adlı Makale Çevirisi İncelemesi

An Analysis of the Translation of an Article entitled Istanbul: An Islamic City in the Light of Raymond van den Broeck's Model of Translation Criticism

Muhammed Harun Kaya*

Abstract: Scientific and technical texts translation is an action and activity with its own rules and criteria, which requires the appropriate use of a vast number of acts, strategies, methods, etc. within the framework of translation studies. Therefore, this is a path with numerous hurdles when considered in the context of its formation process. One of the perspectives brought towards the translation in order to carry out this action in a healthier way and at a more advanced level is translation criticism. Translation criticism, which includes a comparative analysis of an original text and its translated form into another language, rather than error-correct analyzes, has become an area of interest for many translational scientists, academics and men of letters in our country, especially in recent years. The main purpose of translation criticism, which is an applied sub-field of translation studies, is to increase the quality of translations in the target society, in parallel with the basic function of criticism in every field. For this purpose, there are a number of methods used when criticizing translation, and one of them is comparative analysis put forward by Raymond van den Broeck. Comparative analysis as such requires taking into account the source text and the translated text, as well as the systems that include both texts. The purpose of comparative analysis is to determine the factors that have a dominant role in the transfer of the translated text to the target language by the linguistic signs and to analyze the reasons for the shifts/changes during the translation. Within the scope of the specified framework, the Turkish translation of Halil İnalçık's article titled *Istanbul: An Islamic City* by İbrahim Kalın will be discussed using the comparative analysis method proposed by Broeck.

Structured Abstract: With its contemporary theories and studies, translation criticism is one of the most important and necessary as well as productive fields of study among all the activities related to translation. This understanding has been seen by some critics as merely a transfer of subjective thoughts, intuitions and tastes, such as detecting errors by taking into account only the target text without referring to the product and process of translation, revealing incorrect translation preferences, and sometimes humiliating the translator discussed. As a matter of fact, in some articles written in line with translation criticism, it is observed that instead of considering the translation as a process or product, ideas about the source text are put forward based on the translation made, while in some other articles, a number of judgments (such as "the author's style is reflected in the translation" or "an accurate translation with the exception of a minor error") are included without putting forward a finding element. In addition, there are some examples where it is possible to come

* Öğr. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü
Lecturer, Ağrı İbrahim Çeçen University, School of Foreign Languages, Department of English Translation and Interpretation

ORCID 0000-0001-9453-9100
mhkaya@agri.edu.tr

Cite as/ Atıf: Kaya, M.H. (2023). Raymond van den Broeck'un çeviri eleştirisi modeli ışığında *İstanbul: Bir İslam Şehri* adlı makale çevirisi incelemesi. *Turkish Studies - Language*, 18(4), 2641-2662.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.68976>

Received/Geliş: 19 March/Mart 2023

Accepted/Kabul: 25 December/Aralık 2023

Published/Yayın: 30 December/Aralık 2023

Checked by plagiarism software

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

across translation criticisms consisting of error hunting. In such studies, where objective and systematic criteria are not used much, it is stated that the translation should be a content transfer which is fully dependent on the original text, and therefore, the target language and culture are not given much importance. In fact, it is observed that the degree of professionalism in the context of language and culture in the translation products produced, translators, translation readers and academicians working in translation education can lead to such different approaches (Karantay, 1987, s. 51-55; Paker, 1983, s. 13).

However, it should be known and remembered that, both in terms of product and process, translation criticism is to provide a systematic explanation of translation criticism in a respectable style; also to consider translation as a process and product; and to reflect subjective thoughts and objective judgments based on them (Aksoy, 2001). In this context, it is essential for those who want to criticize translations to have a close connection with the translation work, to have certain knowledge of the facts in the target language and culture, and to establish dynamism between the translated text and the original text instead of making a final judgment while criticizing the translation.

Translation criticism is a complex, non-uniform process. According to Broeck's suggestion, in the first stage of this process, which takes place in three stages in general, a descriptive model is created as a result of a preliminary research and the analysis of the translation product starts from the source text first. At this stage, Broeck emphasizes the necessity of analyzing some aspects of the source text, such as words, syntax, linguistic elements, sentence structures, figures of speech (simile, rhyme, personification, metaphor, rhythm, etc.) applied by the author. When it comes to the second stage, the critic tries to determine whether the features in the source text are preserved in the target text in the direction of proficiency and equivalence approaches and in the light of comparative linguistics and stylistics methods/knowledge. In the last stage, s/he evaluates the conditions that will enable the formation of adequate translation by making a comparative analysis within the framework of the possibilities of the two languages and cultures and determines possible deviations and shifts. As a result of all these processes, the target text should be criticized by moving away from the source text (without ignoring it completely). Thus, it is understood to what extent the loss or gains occurred in the source text while transferring to the target text (Köktürk, 2015, s. 4).

Method:

This study includes a comparative analysis of the Turkish translation of Halil İnalçık's article titled *Istanbul: An Islamic City* in the context of translation criticism in order to reveal how the transfer from the source text to the target language takes place. For this purpose, the study shows the importance of both Halil İnalçık and his work in terms of Turkish-Islamic and Ottoman history. It reveals the sophisticated identity of İbrahim Kalın, who translated the work into Turkish, and his wealth of knowledge, a bridge from tradition to the future. When looking at the journals in which İnalçık's work was published in line with the model adopted in our study, it is seen that the journals called *İslam Tetkikleri* (Islamic Studies) and *Marife* emphasize that they are journals aiming to contribute to the aspects of Islamic Sciences literature and the Ottoman State on related issues.

Findings and Discussion:

In the study, sections taken from the source text will be discussed in a comparative way with the translation made by Kalın, with the awareness that translation criticism is a phenomenon that rapidly evolves into a scientific action instead of "error hunting" and subjective interpretation as a result of the ongoing developments in the field of translation studies. The aim is to describe a method in the light of an adopted translation criticism approach, rather than making a comprehensive criticism by taking the work in its entirety. In line with this purpose, a constructive criticism will be made of the translator's attitude in the preferences of translation in the examples taken from the various parts of the work, which has been completely examined.

Result

In the conclusion part of the study, it is mentioned the purpose of the translator and the translation preferences he makes in this direction, whereby he makes a contribution to the history and culture-oriented knowledge of the target language reader. In addition, it is referred the translator's style and with the help of it his share of influence in the translation product. As a result of all the evaluations, the field of Translation Studies in our country, Türkiye, needs to go further in order to produce better quality, reliable translation products that are adopted by the target reader. For this reason, there is a need for new studies in translation

criticism as a field that opens new discussions, offers perspectives on mode, style and method, and finally reveals information on the relevant subject.

Keywords: Translation studies, translation criticism, comparative analysis, Raymond van den Broeck, *İstanbul: An Islamic City*

Öz: Bilimsel ve teknik metin çevirisi, çeviribilim çerçevesindeki birçok edim, strateji, yöntem vb. unsurların ihtiyaca göre yerinde kullanımını gerektiren, kendine has kuralları ve ölçütleri olan bir eylem ve etkinliktir. Dolayısıyla bu, oluşum süreci bağlamında ele alındığında pek çok engebenin bulunduğu bir yoldur. Bu eylemin daha sağlıklı yapılabilmesi ve daha ileri seviyede gerçekleşebilmesi için çeviriye yönelik getirilen bir takım bakış açılarından biri de, çeviri eleştirisidir. Yanlış-doğru çözümlenmelerinden ziyade, özgün bir metin ile başka bir dile tercüme edilmiş halinin bir düzen içerisinde yapılmış karşılaştırmalı çözümlemesini içeren çeviri eleştirisi, ülkemizde özellikle son yıllarda birçok çeviribilimcinin, akademisyenin ve edebiyatçının ilgi alanı haline gelmiştir. Çeviribilimin uygulamalı bir alt alanı olan çeviri eleştirisi alanının ana amacı, eleştirinin her alandaki temel işlevine koşut olarak, erek toplumunda yapılan çevirilerin kalitesini yükseltmektir. Bu amaç doğrultusunda, çeviriye yönelik eleştiride bulunurken kullanılan bir takım yöntemler bulunmaktadır ve bunlardan biri de Raymond van den Broeck tarafından ileri sürülen karşılaştırmalı çözümlemedir. Haddizatında karşılaştırmalı çözümleme kaynak metin ve çeviri metnin yanı sıra, her iki metni kapsamında bulunduran dizgeleri de hesaba katmayı gerektirir. Karşılaştırmalı çözümlemede amaç, çeviri metnin, dile ait göstergelerce erek dile aktarılmasında başat rol sahibi olan unsurları belirlemek ve çeviri esnasındaki kaymaların/sapmaların sebeplerini analiz etmektir. Belirtilen çerçeve kapsamında, Broeck'un önerdiği karşılaştırmalı çözümleme yöntemi kullanılarak Halil İnalçık'ın *İstanbul: An Islamic City* adlı makalesinin İbrahim Kalın tarafından yapılmış Türkçe çevirisi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, çeviri eleştirisi, karşılaştırmalı çözümleme, Raymond van den Broeck, *İstanbul: Bir İslam Şehri*

Giriş

Çağdaş kuram ve çalışmalarıyla çeviriye dair gerek kuramsal gerek uygulamalı tüm çalışmalar içerisinde önemli, gerekli ve bir o kadar da katkı sağlar nitelikte olan çalışma alanlarından biri de çeviri eleştirisidir. Çeviribilimin kuramsal, betimleyici ve uygulamalı olmak üzere kabul edilen üç temel alanından uygulamalı kısmında yer alan bir alt alan olarak çeviri eleştirisinde temel esas, eleştirinin diğer alanlarda sahip olduğu işlevlere paralel olarak, erek ekinde yer alan çevirilerin kalitesini artırmaktır. Buna rağmen, gerek yeni yapılacak çeviriler gerekse bu doğrultuda gelişim kaydedilmesini sağlayacak çalışmaları kapsayan çeviribilim alanı için böylesine önem ve kıymet arz eden bir nevi çeviride kaliteyi artırma denilebilecek bu girişime yönelik gereken hassasiyet uzunca bir süre gösterilmemiştir. Zira 20.yy'ın ikinci yarısına kadar çeviri eleştirisi, çevirilerin, kaynak metinlere uygunluğu açısından ne derece 'doğru' veya 'yanlış' yapıldığına ilişkin açıklamaları içeren tartışmalar olarak ilgi görmüştür. Bu tartışmalar, haliyle, bir takım genel ilke/kural doğrultusunda öznel görüşlerin aşılmasına ve kuramsal/bilimsel bir temel düzleminde nesnel bir eleştiri geleneğinin oluşmamasına sebebiyet vermiştir (Yücel, 2007).

1970'li yıllarda çeviribilimde Vermeer, Even-Zohar, Toury gibi bazı kuramcılarının öncülüğünde gerçekleşen paradigma değişimiyle, kaynak odaklı çeviri yaklaşımlar, yerini, erek odaklı yaklaşımlara bırakmaya başlamıştır. Özellikle bu dönemde öne çıkan erek odaklı kuramlar, çeviri eleştirisi anlayışında da bazı değişiklikleri beraberinde getirmiş, sabit ölçütler ve kuralcılık zemininde bulunan öznel yaklaşımlardan uzaklaşıp "nesnellığe ve bilimselliğe doğru önemli bir adım atılmıştır (Bengi-Öner, 1999, s. 120). Bu olumlu gelişmenin, elbette, çeviri eleştirisi bağlamındaki tüm çalışmalara birden yansımaları beklenemez. Gelişme kaydetmekte olan bir alanın her aşamasında olduğu gibi çeviri eleştirisi alanında da, içinde bulunduğu bu dönemde muhtelif, kimi zaman zıt görüşler bulunmaktaydı. Çeviri eleştirisi anlayışı, kimi eleştirilenlerce çeviri ürünü ve sürecine değinmeden sadece erek metni hesaba katarak hata tespitinde bulunma, doğru olmayan

çeviri tercihlerini göz önüne serme ve bazen de ele alınan çevirmeni küçük düşürme gibi yalnızca öznel düşüncelerin, sezilerin, beğenilerin bir aktarımı gibi görülmüştür. Nitekim, çeviri eleştirisi doğrultusunda kaleme alınan bazı yazılarda çeviriyi bir süreç veya ürün olarak ele almak yerine yapılmış çeviriden hareketle kaynak metne dair fikir yürütüldüğü gözlemlenirken, diğer bazı yazılarda ise bulgu niteliğinde bir unsur ileri sürmeden bir takım yargılamalara (“yazarın biçemi çeviriye yansımıştır” veya “küçük bir hata haricinde tam teşekküllü bir çeviri” gibi) yer verilmiştir. İlaveten, hata avcılığından ibaret çeviri eleştirilerine denk gelmenin mümkün olduğu örnekler de görülmektedir. Nesnel ve dizgesel ölçütlerin çok da kullanılmadığı bu gibi çalışmalarda ise, önceki dönemlerde olduğu gibi, çevirinin özgün metne tam bağlı bir içerik aktarımı olması gerektiği dile getirilmekte, haliyle mevcut paradigmanın aksine erek dil ve kültüre pek önem verilmemektedir. Sonuç olarak, meydana getirilen çeviri ürünlerinde, çevirmenlerde, çeviri okurlarında ve çeviri eğitiminde çalışan akademisyenlerde bulunan dil ve kültür bağlamında profesyonellik derecesinin bu kadar farklı yaklaşımlara sebep olabildiği gözlemlenmektedir (Karantay, 1987, s. 51-55; Paker, 1983, s. 13).

Hâlbuki çeviri eleştirisinin, gerek ürün gerek süreç bakımından çevirinin, saygın bir üslupla, dizgesel bir anlatımında bulunmak; aynı zamanda çeviriyi bir süreç ve ürün olarak ele almak; bunlardan hareketle varılan öznel düşünceler ve nesnel yargıları yansıtmak olduğu bilinmeli ve unutulmamalıdır (Aksoy, 2001). Bu bağlamda, çeviri eleştirisinde bulunmak isteyenlerin, en başta çeviri işi ile yakın bir bağı olması, erek dil ve kültürdeki olgulara belirli bir ölçüde de olsa hâkim olması ve çeviriye yönelik eleştirisini gerçekleştirirken kesin yargıda bulunmak yerine çeviri metinle özgün metin arasında bir dinamizm kurabilmesi elzemdir. Bu amaç doğrultusunda çeviri eleştirmeni, gerek kuram gerek uygulama bilgi ve becerisinden istifade etmek düzleminde, ‘skopos’u diye adlandırılan çevirmenin yaptığı çevirideki amacını ve çeviri esnasında içinde bulunulan kültürel ve toplumsal tüm koşulları ve sınırlamaları ifade eden “çeviri normları”nı göz önünde bulundurmalıdır. Bu bilgiler ekseninde, çeviri eleştirisi, İnce’nin (1993, s. 8) belirttiği gibi çeviriye üstten ve uzaktan değil, çevirmenin omuzunun üstünden bakarak, çevirmen tarafından alınan kararları, belirlenen stratejileri ve bunların arkasında yatan nedenleri betimleyerek anlaşılmasını sağlamaya çalıştığı söylenebilir. İnce’ye göre çeviri eleştiri sürecinde hem kaynak metin hem de çevirmenle bir nevi duygudaşlık kurma denilebilecek böylesine bir girişim, bu eleştiri sürecinde çeviri gerçeklerinin fark edilmesini ve bu şekilde çeviri eleştirisi işinin öznel olmaktan ziyade nesnel bir eylem olmasını sağlayan temel bir adım olarak görülmektedir (1997, s. 256).

Kaynak metinden ziyade, erek metni etkileyen normların temel alındığı erek odaklı çeviri eleştirilerinde ekonomik, siyasal, sosyokültürel gibi metin dışı unsurların öneminin arttığı söylenebilir (Yücel, 2007). Dolayısıyla çeviri eleştirisi kapsamında eleştirmen, kaynak metni ve dili salt eşdeğerlikleri bakımından ele almaktan ziyade, çeviri ürününde ön plana çıkan erek dile, topluma ve kültüre ait dizgelerin çeviri sürecinde ne şekilde yer aldığını irdeleyen bir tutum sergiler. Mevzubahis süreçte aktarım konusunda ise, çeviri tarihinin özellikle modern bağlamı göz önüne alındığında, Hans Vermeer’in dile ait kodlanmış göstergelerin taşıdığı anlam ve/veya etki değerlerinin bir dilden başka bir dile gönderilmesi olarak tanımladığı “eşdeğerlik” kavramı (Vermeer, 1986; akt. Hornby, 1988 s. 46); Frederic Will’in yine eşdeğerlik kavramına yönelik, kaynak metinde yer alan değerlerin, benzer değerler ile yeni metinde ifade edilmesi önerisi (Will, 1993, s. 9); Toury’nin eşdeğerliğin sonucu olarak ortaya koyduğu ve varsayımsal bir yapı diye tanımladığı "Yeterli Çeviri" yaklaşımı (Toury, 1980, s. 122) gibi izleri takip eder. Anton Popovic’in kaynak metinden ayrılıkları, hataya sebep olacak türden olmadığı takdirde bir yanlış olarak değil, “kaydırma” olarak nitelemesi de bu doğrultuda önemlidir (Popovic, 1970, s. 79). Buna bağlı olarak, çevirinin, bir takım dilbilimsel ve yazınsal ilkeler/kuralların yanı sıra kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik bazı etmenlerin çerçevesinde oluşması sebebiyle çeviriye dair eleştiride bulunurken doğru veya yanlış diye kesin hükümde bulunmak yerine çevirmenin seçimlerinden bahsetmenin daha doğru bir tutum olacağı söylenebilir. Bu doğrultuda, çeviride yer alan bazı

bölümlerin başlığının değiştirilmesi, çıkarılması, dâhil edilmesi, belli sözcüklerin/kavramların yeğlenmesi gibi kaynak metne göre farklılıklar, göze çarpan yinelemeler, seçilen yayınevının nitelikleri ve yayın politikası gibi etmenler eleştirmene, çevirmenin 'niyeti' konusunda bazı bilgiler sunabilir (Yücel, 2007).

Bu çalışmada öncelikle *İstanbul: An Islamic City* isimli eser, metin analizi kapsamında çözümlenmesi sunularak ele alınmış, ardından, erek odaklı bir çeviri eleştirisi yaklaşımını benimseyen Raymond Van den Broeck tarafından ileri sürülen model ışığında eserin *İstanbul: Bir İslam Şehri* adlı çevirisinin kaynak metinle karşılaştırmalı bir eleştirisi sunulmaya çalışılmıştır. İlgili değerlendirme ve neticesinde yapılan eleştiride kaynak metnin yazınsal gerekliliklerinden büsbütün uzaklaşmadan, erek ekin ve gereklilikleri göz önünde bulundurulmuş, öznel yargı ve beğenilerden uzak durmaya gayret edilmiştir. Aynı amaç doğrultusunda okura herhangi bir duygu veya yargı iletme kaygısı gütmeksizin, çevirideki yanlışları tespit etme veya hataları irdeme/ayıklama gibi bir çaba içinde olmak yerine kuramsal açıdan ulaşılabilecek nesnel bir tutum benimsenmiştir. Çalışmada ele alınan çeviri eleştirisi alanı, eserler (kaynak/erek metin), yazar ve çevirmen ile ilgili olarak yapılan literatür taraması çalışmanın merkezinde yer alan model doğrultusunda karşılaştırılmalı metin çözümlenmesine hizmet edecek şekilde yapılmış ve böylece çalışmaya çok boyutlu bir zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Bu hususta öncelikle çalışmaya ilgili olacak ölçüde ve çalışma kapsamındaki model doğrultusunda yazarın geçmişi, dünya görüşü ve anlatım tekniğinden ve bunların esere ne derecede yansıdığı ele alınacaktır. Ardından aynı şekilde çevirmene değinildikten sonra yayınevleri çalışma kapsamı doğrultusunda incelenecektir. Baştan sona incelenen çalışmada elde edilen bulgular üzerinde değerlendirmelerde bulunduktan sonra çeviri metne yönelik yapıcı bir eleştiride bulunulmaya gayret gösterilecektir.

Susan Bassnett ve Andre Lefevere, çeviri eyleminin bir yeniden yazma olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, niyete bakılmaksızın, bunun çevirmenin benimsediği bir ideolojiyi ve poetik görüşü yansıttığını dile getirmektedirler (1990, s. 11). Dolayısıyla, Bassnett oluşturulan erek metnin, çevirmenin yorumlama edimine dayalı eylemselliğine başka bir deyişle öznel yorumlama edimine dair izler taşıdığını belirtir. Çeviri eylemini ideolojik ve yazın kurallarını temsil eden bir yeniden yazım olarak gören Lefevere, bunun, hem siyasal koşullar altında gerçekleşen bir eylem olduğunu hem de yazını manipüle ettiğini dile getirmektedir (1990). Çeviri ediminin hiçbir zaman kültür, güç, iktidar gibi değişkenlerden ayrı düşünülemeyeceğini savunan Lefevere ve Bassnett, bu nedenle, çeviri dünyasında yaşanan evrimi 'kültürel dönüş' (cultural turn) olarak tanımlamaktadırlar. Bununla birlikte, Hatim ve Mason'a göre, 'ideolojik' kavramı sadece salt bir politik düşünce ve eylemi değil, aynı zamanda kullanım biçimlerinin tümü ile dili kullananların benimsediği değer, inanç ve yaklaşımlar düzlemindeki bakış açılarını yansıtmaktadır (1997, s. 120). Bu bağlamda, Maral ve Yücel (2021), çevirmen üzerinde hem kendi kültürünün hem de baskın dilsel, kültürel ve ideolojik etmenlerin etkilerinin görülebileceğini dile getirmektedirler. Sonuç olarak çeviri, bir bakıma, gerek dilsel gerek kültürel açıdan kendini ve toplumu sorgulamaya ve de zenginleştirmeye olanak veren en etkili araçlardan biri olarak gösterilebilir (Maral ve Yücel, 2021). Çeviri eleştirisi bağlamında inceleme niteliğindeki bu çalışmada, ayrıca, çeviri ve ideoloji kavramlarının ilişkisine dair verilen bilgiler ışığında ilgili eserin İbrahim Kalın tarafından yapılan çevirisinde ne gibi ideoloji ve yaklaşımların benimsendiği ve bunların çeviriye nasıl yansıdığı sorusuna da yanıtlar aranacaktır.

Yöntem

Çalışma, kaynak metinden erek dile aktarımın nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak doğrultusunda Halil İnalçık'ın *İstanbul: An Islamic City* adlı makalesi ve ilgili eserin *İstanbul: Bir İslam Şehri* isimli Türkçe çevirisini, çeviri eleştirisi bağlamında karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaca uygun olarak, kaynak metinde yer alan ifadelerin aktarımında tercih edilen çeviri stratejileri çevirmenin seçimleri ışığında değerlendirilmiştir. Çeviri metnin kaynak metinle karşılaştırılması, kuramsal bir çerçeveden nesnel bir değerlendirme sunabilmek amacıyla

Raymond Van den Broeck'un karşılaştırmalı çeviri eleştirisi modeli bağlamında incelenmiştir. Karşılaştırmalı incelemede bulunurken, kaynak ve çeviri metinden çalışmanın kuramsal çerçevesine uygun olabilecek örnekler seçilerek sunulan bilgiler somut hale getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada tercih edilen yöntemin kuramsal temelleri ve özellikleri bir sonraki bölümde detaylandırılmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Çalışmada kullanılan çeviri eleştirisi modelinin kuramsal çerçevesine değinmeden önce, kaynak metnin içeriğinden dolayı bilimsel ve teknik metinlerin çevirisine yönelik kısaca bilgilendirmede bulunmak modelin, ne gibi bir metinde kullanılacağını anlamaya yardımcı olacaktır. Ardından model, metne nasıl uygulanacağı ile ilgili detaylı bilgilerle takdim edilecektir. Bu bölümde bilimsel ve teknik metinlerden kısaca teknik metinler/çeviriler şeklinde bahsedilecektir.

Yazınsal metinlerin yer aldığı edebiyat alanı dışındaki diğer tüm alanlarda üretilen metinler ile özel amaçlı dil kullanımı gerektiren metinlerin bir dilden başka bir dile çevrilmesi olarak adlandırılan teknik çevirilerde (Aksoy, 1998), özgün metnin içeriğini aktarabilmek için çevirmenin erek dilde anlaşılabilir bir metin üretebilmesi gerekir. Bu amaç doğrultusunda, kaynak ve erek dile ait gerek sözdizimsel gerekse sözcüksel özellikleri doğru bir şekilde kavrayıp aktarımı gerçekleştirmesi beklenir (Herman, 1993). Bununla birlikte, sözcüğü sözcüğüne stratejisine başvurmadan kaynak metnin anlamını eksiksiz aktarabilmek, teknik metin çevirmenliğinde iyi bir seviyeyi yakalamanın göstergelerinden olduğu söylenebilir. Herman'a (1993) göre teknik çeviri yaparken çevirmenin, ayrıca, kaynak metinde yer alan konuyu da yeterince iyi bilmesi gerekir. Bu bağlamda, teknik çeviride biçem, biçim, yapı, kesit ve noktalama çevirmenin tercihinine bağlı olabilir. Ancak tercihte bulunurken çevirmenin, çevirinin amacını ve erek kitlesini iyi bir şekilde belirlemesi ve böylece yöntemlerini belirlemeden önce hedeflerini iyi bilmesi önemlidir. Nitekim çeviriler erek kitlenin dilini konuşmalı, ilgili alanda ve dilde yazılmış diğer metinlere benzer olmalıdır.

Gerek yazınsal gerek teknik her tür metnin çevirisine yönelik kaliteyi artırma amaçlı değerlendirme olan çeviri eleştirisindeki ölçütler konusunda eskiden beri süregelen tartışmalar, öne sürülen fikirler/yaklaşımlar/kuramlar, özellikle çeviribilimin kendi bilimsel çerçevesini oluşturmaya başladığı 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren daha yoğun bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Çeviribilimde anlam bilimsel, dil bilimsel, işlevsel, metin türüne ilişkin ve erek metin odaklı yaklaşımlar, çeviri eleştirisinin sınırlarını genişletmiş, farklı ve yeni modellerin de ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Bunun neticesi olarak, çeviri eleştirisinde bir esere yönelik nasıl bir eleştiride bulunulacağı konusunda, benimsenen kuramsal yaklaşım belirleyici rol oynamaktadır. İlgili dönem çeviri eleştirisi bağlamında ele alındığında Wolfram Wills, Juliane House, Eugene Nida, Katharine Reiss, Cristiane Nord, Peter Newmark, Werner Koller, Magret Ammann, Fritz Paepcke gibi çeviri eleştirisi üzerine doğrudan veya dolaylı diğer bir deyişle ise kuram veya yaklaşım bağlamında katkı sunan öncü isimler olmuştur. Öne sürdüğü model ile çeviri eleştirisine katkı sunan bir diğer isim de Raymond van den Broeck'tur.

Broeck (1985), nesnel bir çeviri eleştirisi modelini "sistemli betimleme" düzleminde oluşturmanın mümkün olabileceğini ileri sürmüştür. Bahsettiği türde bir betimlemenin, kaynak metin ile çeviri metnin karşılaştırmalı çözümlemesi neticesinde oluşacağını dile getirir. Eleştirinin karşılaştırma aşamasında nesnel olabilmesi için, çevirmenin normlarını, hangi çeviri yöntem(ler)ini hangi okur kitlesine yönelik benimsediğini, hedefine ulaşabilmek için izlediği politikayı ve bu doğrultuda yaptığı tercihleri tespit edip sunması gerekir. Karşılaştırma yapmada amaç, kaynak metinle erek metin arasında gerçekleşmiş eşdeğerlik düzeyini saptamaktır. Bunu yapabilmek için Broeck, çeviri eleştirisi uğraşının kapsamını, sınırlarını ve gerektirdiği unsurları dikkatli bir şekilde belirlemek gerektiğini belirtir. Bu doğrultuda çeviri eleştirini çeviri uğraşı, çevirmenin görevi, çeviri sorunları ve bunların aşılmasını sağlayan yöntemlere ilaveten erek dil ve kültürde çeviri

geleneğine dair iyi derecede bilgi sahibi olmalıdır. Ayrıca, eleştirmenin kaynak ve erek metni dizgesel bir biçimde (yayın, yazar, dil, kültür, ileti ve yazınsal özellikler) ele alarak incelemesi gerekir. Bu şekilde, elde ettiği verileri karşılaştırarak nesnel yargılar çerçevesinde değerlendirebilmelidir (Broeck, 1985). Bunun yanı sıra, Broeck'a (1985) göre, çeviriye yönelik eleştiride bulunurken amaç, hata avcılığı ve çözümlenmesi değil, kaynak eserin teşkil ettiği konum ve oluşturduğu etki ışığında, çevirmeni erek yani kendi dili, kültürü, geleneği ve beğenisi bağlamında değerlendirip, bu doğrultudaki tercihlerinin karşılaştırmalı ve düzenli bir çözümlemeyle ortaya çıkarılmasıdır.

Broeck, modelinde çevirmen kaynaklı kusurlara yönelik hatalı sözcüğünü zikretmenin öznel olacağından hareketle, yerine, olumsuz sözcüğünü kullanmanın nesnellik adına daha doğru olacağını beyan eder. Yine, çeviri metne yönelik öznel ve yüzeysel nitelik taşıyan iyi ve kötü gibi ifadelerin bulunduğu bir tutum benimsemek yerine, çevirinin bütünüyle ele alındığı bir değerlendirilmesinin yapılmasıyla nesnel bir eleştiride bulunmak, bu yaklaşımın başlıca amaçları arasındadır. Öne sürdüğü model ile Broeck'un salt betimlemeyle yetinmeyip irdelemelerde de bulunan ve bu hedef doğrultusunda kuralcı olmak yerine betimleyici olan yaklaşımı, çeviri sürecini içermektedir. İlgili model, kapsamında, Toury ve Even Zohar'ın betimleyici kuramlarında öne sürdükleri yeterlilik ve kabul edilebilirlik gibi ilkeleri bulundurarak değerlendirmeler yapılmasını sağlar. Buna göre, çevirmen ya kaynak metni ön plana çıkararak (yeterli çeviri) ya da erek okuyucu kitlesine daha yakın (kabul edilebilir çeviri) bir biçimde çeviri yapmayı tercih etmektedir (Köktürk, 2015, s. 5). Buna paralel olarak, erek metindeki eksiklikleri de 'kaydırma' olarak adlandırır (Zeytinkaya, 2018).

Broeck (1985), çeviri eleştirisinin tekdüze olmayan, karmaşık bir süreç olmasından hareketle kaynak metinle erek metnin karşılaştırılmasını içeren bir çeviri eleştirisi modeli ileri sürer. Broeck'un karşılaştırmalı çözümlenmeye dayanan modeline göre genel anlamda üç aşamada gerçekleşen çeviri eleştirisi sürecinin ilk etabında bir ön araştırma neticesinde betimsel bir model oluşturulur ve çeviri ürünü incelemeye önce kaynak metinden (yazar ve eser) başlanır. Bu aşamada Broeck, kaynak metni, içinde yer alan sözcükler, söz dizimleri, dilsel öğeler, cümle yapıları, yazarın uyguladığı söz oyunları (benzetme, kafiye, kişileştirme, eğretileme, ritim vb.) gibi bazı yönleriyle analiz edilmesi gerekliliğini vurgular. İkinci aşamaya gelindiğinde, kaynak metin birimlerine karşılık oluşturan erek metin öğeleri ele alınır. Erek metni odağa alan bu aşamada, karşılaştırmalı dilbilim ve biçembilim yöntemleri/bilgileri ışığında çeviri eleştirmeni, ilk aşamada kaynak metinde tespit edilen özelliklerin erek metinde korunup korunmadığını irdeler, isteğe bağlı ya da zorunlu deyiş kay(dır)malarını "yeterlilik" ve "kabul edilebilirlik" çerçevesinde tespit etmeye çalışır. Son aşamada ise eleştirmen, karşılaştırmalı inceleme neticesinde yeterli çevirinin oluşmasını sağlayacak koşulları iki dilin ve kültürün olanakları çerçevesinde değerlendirerek kaynak ve erek metinlerin farklılıklarını betimler, genel bir tanımını yapar (Broeck, 1985). Gerçekleştirilen tüm bu işlemlerin ardından kaynak metinden tamamen uzaklaşmadan bununla birlikte daha çok erek metin göz önünde bulundurularak çeviri eleştirisi yapılmalıdır. Erek metne aktarım gerçekleştirilirken kaynak metinde meydana gelen kayıp ya da kazanımların ne ölçüde olduğu böylece anlaşılır (Köktürk, 2015, s. 4).

Analiz

Halil İnalçık tarafından İngilizce olarak kaleme alınmış ve orijinal ismiyle *İstanbul: An Islamic City* adlı eser, başta İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan *İslam Tetkikleri Dergisi*, ardından Yediveren Kitap tarafından yayımlanan *Marife* adlı dergide *İstanbul: Bir İslam Şehri* adıyla dilimize kazandırılmıştır. Mevzubahis eser ile Türkçe çevirisinin gerek kendi içerisinde gerek birbirleriyle karşılaştırmalı incelenmesi gerçekleştirilmiş olup, çalışmanın 'Bulgular ve Yorumlama' isimli bölümünde örneklerle sunulacaktır. Öncesinde ise karşılaştırmalı çözümlenmeyi daha sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmek için, modelde de önerildiği gibi yazarlar ve eserlerin kaleme alındığı ortamın yanı sıra dil içi ve dil dışı etmenlere

dair çalışmaya veri sağlayacak kadar bilgiye yer verilecektir. Daha geniş bir ifade ile Broeck'un çeviri eleştirisi modeline uygun olarak ilk aşamada kaynak metnin incelemesi yapılacak, buna göre *Istanbul: An Islamic City* isimli eser, yazarı Halil İnalçık ve eserin olduğu ortam, dil içi ve dil dışı etmenler boyutunda ele alınacaktır. Ardından, ilk aşamada kaynak metne yönelik yapılan incelemenin benzeri erek metne uygulanacaktır. Bu noktada, çeviri metnin yazarı ve yayınevlerine dair bilgiler verildikten sonra kaynak metinde tespit edilen öğelerin erek metinde karşılıkları olan birimlerle karşılaştırılıp özelliklerinin korunup korunmadığına ve bu bağlamda gerçekleşmiş deyiş kay(dır)malarına 'Bulgular ve Yorumlama' adlı bölümde değinilecektir. Çalışmanın 'Sonuç' isimli son bölümünde yer verilecek olan modelin üçüncü aşamasında ise kaynak ve erek metinlerin betimlenecek farklılıklarının genel bir tanımı yapılarak kaynak metin düzleminde çeviri metne yönelik eleştiride bulunulacaktır. Kısacası, 'Kuramsal Çerçeve' başlığı altında Broeck'un öne sürdüğü çeviri eleştirisi modelinde yer alan ve üç aşama halinde genişçe tanımlanan eylemler doğrultusunda elde edilenler, modelde bulunulması gerektiği öne sürülen bir yaklaşımla bir sonraki bölümden itibaren sırasıyla sunulacaktır.

Halil İnalçık: Tarihçilerin Kutbu, Hocaların Hocası

Aslen Kırım Tatarı olan Halil İnalçık, 7 Eylül 1916 günü İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Çocukluk dönemi savaş yıllarıyla geçen İnalçık, ilkokulu Ankara, ortaokulu Sivas, liseyi ise Balıkesir'de bitirdikten sonra, Ankara Üniversitesi'nde tarihî tezleri bilimsel temellere dayandırmak için kurulan Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde Yeni Çağ Tarihi bölümünde üniversite eğitimini tamamlamıştır. Üniversite yıllarında Fuad Köprülü, Şemsettin Günaltay, Muzafer Göker, Yusuf Hikmet Bayur gibi dönemin önemli isimlerinden ders almıştır (Aksoy, 2016). 1952 yılında profesörlük unvanı alan İnalçık, yurtdışında Londra Üniversitesi, Columbia Üniversitesi, Princeton Üniversitesi, Harvard Üniversitesi, Chicago Üniversitesi gibi bulunduğu ülkelerde önemli yere sahip üniversitelerde belirli dönemlerde ders vererek çalışırken, aynı zamanda çok sayıda kongreye katılmış, Osmanlı'ya dair kaynaklara göz atmıştır (Sarıtış, 2022). Broeck'un çeviri eleştirisi modelinin kaynak metne yönelik olan ilk aşaması bağlamında değerlendirildiğinde, kaynak metnin konusunun İnalçık'ın yüksek öğrenimini tamamladığı bölümle doğrudan ilgili olması eserde görülen önemli bilgiler ve bazı özel ifadelerin kullanımına sebebiyet verdiği söylenebilir. Ayrıca üniversite eğitimine kadarki sürecin ülkenin muhtelif bölgelerinde yer alan illerde geçmesinin, İnalçık'a toplumun kültür, inanç ve yaşayış biçimine dair belli bir bilgi birikimi edinmesini sağlayabileceği gerçeği ile üniversite döneminde dönemin önemli isimlerinden ders almasının, İnalçık'ın kalemindeki ilme olduğu kadar belâğata da etki edebileceği düşünülebilir.

Kaynak metin yazarı İnalçık, Türkçe ve İngilizce kaleme aldığı sayısız eseriyle yurtdışında yaşayan geniş kitlelerin Osmanlı ve Türk tarihini duymasını sağlamıştır. Eserleri arasında belki de en önde gelen, 1974 yılında Londra'da İngilizce olarak kaleme aldığı ve birçok farklı dile çevrilmiş olan *The Ottoman Empire: 1300-1600* adlı eseridir. Nesnel bir dille yazılmış olması, bu eserin en göze çarpan özelliğidir. Çalışmaya konu olan makalesinde de İnalçık'ın nesnellığe olan bağlılığı görülmekte olup açık ve dürüst bir dille İstanbul'u ve burada yaşanan gelişmelere dair anlatımı görülmektedir. Son derece titiz araştırmalar neticesinde önemli bir kısmı Osmanlı'nın siyasal geçmişine yönelik olan 72 kitap ve 310'u aşkın makale yazan Halil İnalçık, eserlerini hikâyesel bir dil ile süsleyerek sürükleyici olmaktan ziyade öğretme amaçlı yazdığı rahatlıkla söylenebilir (Çelik, 2017). Öyle ki, bu çalışmanın kapsamındaki *Istanbul: An Islamic City* adlı makalesine bakıldığında döneme dair nice önemli bilgilere rastlanmaktadır.

2016'da vefat eden Halil İnalçık'ın iyi bir tarihçi olmasında şüphesiz bitmek bilmeyen azmi, merak duygusu ve nesillerin doğru bilgiler ışığında sağlıklı ve güçlü bir şekilde yetişmesi için öğrenmek ve öğretmekten vazgeçmeyen yapısı olduğu söylenebilir. Böyle bir başarı hikâyesini ayakta tutan bir diğer sütun ise, kuşkusuz, yabancı dillere yönelik ilgi ve bilgisidir. Okuma kabiliyetinin ileri seviyede olduğu Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerinin yanı sıra, İnalçık, Farsça ve Arapça dillerini de yeterli derecede kullanabilmekteydi. Okuyabildiği diller arasına,

kendi tabiriyle bir sözlük yardımıyla, İtalyanca'yı da katabilmekteydi. Bu vesileyle İnalçık, Türkçe ve yabancı dillerde yüzlerce esere imza atmış, eserlerinde amacına uygun bir biçimde yeri geldiğinde yerelleştirme yeri geldiğinde de yabancılaştırma stratejilerinin görülebileceği yazılar kaleme almıştır. Bu duruma paralel olarak, çalışmaya konu olan makalede yer alan bazı sözcüklerin erek dile aktarım şekli özellikle ayrı bir önem arz etmektedir. Nitekim ilgili sözcüklerin erek kültür dünyasına dâhil edilebilmesi, çalışmanın inceleme yöntemi olan van den Broeck'un karşılaştırmalı çözümlemesi ışığında incelenmesine zemin hazırlamıştır.

İstanbul: An Islamic City (İstanbul: Bir İslam Şehri)

Halil İnalçık, yaptığı derin araştırmalar neticesinde Osmanlı şehirlerini birçok yönleriyle ele almış, bu sayede şehirlerle ilgili pek çok konuya ışık tutmuştur. Şehirleri, ne yönde ve ne şekilde gelişim kaydettikleri, sınırları içinde bulunan kurumların ve vakıfların işleyişleri, sakinlerinin inancı, kültürü ve yaşayış biçimleri, şehirlerde bulunan imar faaliyetleri ve fizikî yapılarda öne çıkan unsurlar gibi birçok boyuta değinerek derinlemesine analiz etmiştir. Bu konudaki hassasiyetinin yüksek olduğu, kendisinden ders alan çok sayıda öğrencisinin ilgili konuda kendisi tarafından yönetildiği doktora tezleri yazmasından da ayrıca görülebilir (Aslantaş, 2017). Broeck'un çeviri eleştirisi modelinin yine ilk aşaması bağlamında ele alındığında, İnalçık'ın milli tarihi son derece önemsemesi ve nesnel bir şekilde aktarması sadece makalede yerli ve kültürel öğelerin bulunması değil aynı zamanda bunların İngilizce'den Türkçeye aktarılırken çevirmenin uygun stratejileri izlemesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Halil İnalçık'ın Türk-İslam-Osmanlı şehirciliği bağlamında kaleme aldığı önemli yazılardan biri de *İstanbul: An Islamic City* adlı makalesidir. 1990 yılında yayınlanır yayınlanmaz oldukça ilgi gören ve günümüzde yerli-yabancı birçok üniversitede okutulan derslerde referans olarak alınan eserlerden biri olan bu makalenin önemi, bilgiye ve analize dayalı bir yorum olması ve gerek Türkçe gerek İngilizce dillerinde ilgili alana önemli bir katkı sunmasında yatmaktadır. Broeck'un modeli ışığında esere, yazıldığı zamana ve ortama bakıldığında, ülkemizde ilgili konuda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu Türkçe olarak kaleme alınmaktaydı. Bu nedenle çalışmaların İngilizce literatüre yansımaması ve haliyle dünyanın farklı bölgelerindeki tarihçiler tarafından kullanılamaması büyük bir problem teşkil etmekte idi. Dolayısıyla, İnalçık'ın İngilizce olarak kaleme aldığı bu makale, bütün eserlerinde olduğu gibi, Osmanlı tarihini dünyada daha bilinir hale getirerek ve Batı'da Osmanlı'ya yönelik olumlu bir yaklaşım sergilenmesini sağlayarak Osmanlı'nın hakkını vermek amaçlı olduğu söylenebilir.

İstanbul: An Islamic City, Batı'daki, 'Müslümanlarda şehir yoktur' algısını tamamen yıkar nitelikte ortaya konmuş bir tezdir İnalçık'ın. Öyle ki, Fatih'i, Fatih dönemini bir bakıma aydınlatan bu eser, özellikle fetih dönemindeki İstanbul'a dair ekonomik, sosyal ve dini bakımdan önemli bilgiler içermektedir. Dolayısıyla, Oxford University Press gibi küresel ve Hacettepe Üniversitesi Yayınları gibi ülkesel bağlamda önemli yayınevleri tarafından yayımlanması ve onlarca yerli/yabancı tez, makale gibi akademik çalışmalarda atıfta bulunulmasına şaşırmamak hiç de yanlış olmayacaktır. Broeck'un çeviri eleştirisi modeli bağlamında bakıldığında, amacı ve kapsamı yukarıda bahsedildiği gibi olan bir eserde, her ne kadar İngilizce dilinde yazılmış olsa da, gerek milli ve manevi değerleri temsil eden gerek erek okurun dikkatini çekebilecek sözcüklere, ifadelere yer verilmiş olunduğu açıkça görülmektedir. İlavenen, Broeck'un modeli kapsamında, dönemin Osmanlı toplumu, kültürü ve İstanbul düzleminde şehirleşmeye dair bilgiler içeren bir eserin teması, anlatım biçimi ve oluşturulan atmosferin tespiti, çeviri metinde bunların nasıl yapıldığına bakılması açısından önemlidir. Tüm bu öğelerin çevirmen tarafından nasıl alımlandığı ve aktarıldığına dair ipuçlarını yakalayabilmek için, modelin ikinci aşamasında belirtildiği üzere, eseri analiz etmeden önce çevirmen ve çevirisinin yayımlandığı yayınevleri çalışmanın kuramsal çerçevesine uygun şekilde bundan sonraki iki bölümde ele alınacaktır.

İbrahim Kalın: Gelenekten Geleceğe Bir Devlet Adamı

Broeck'a (1985) göre nesnel eleştiri yapabilmeyen koşullarından biri de doğru veya yanlış bulma bakış açısıyla değil, neden ve nasıl yapıldığını sorgulayarak çeviri metinle ilgilenmektir. Buna göre, neden'i ve nasıl'ı sorgulanarak yapılacak bir değerlendirme hem nesnel hem de sağlıklı olacaktır. Broeck tarafından önerilen çeviri eleştirisi modeline göre merkezine erek metni alan ikinci aşamada, kaynak metinle erek metnin karşılaştırılması yapılmadan önce çeviri metinle ilgili dil içi ve dil dışı unsurlar ele alınmalıdır. Zira çevirinin, çevirmen açısından konumunu belirlemek, çeviri eleştirisi sürecinde çevirmenin seçimlerini nelerin yönlendirdiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak önemli adımlardan bir diğeridir. Bu amaç doğrultusunda öz geçmişi ve dünya görüşü bağlamında çevirmen ele alındığında, kariyeri, akademik hayatı, bürokratik ve siyasi yaşamı ile burada kısaca bahsetmenin kendisini anlatmaya pek yetmeyeceği çok yönlü bir insan karşımıza çıkmaktadır, İbrahim Kalın. Halil İnalçık'ın çalışmaya konu olan ve özgün adıyla *Istanbul: An Islamic City* adlı eserinin çevirmeni Kalın, aslen Erzurumlu olup, İstanbul'da 15 Eylül 1971 tarihinde dünyaya gelmiştir. Diplomat ve bürokrat olmasının yanı sıra aynı zamanda bir akademisyen de olan Prof. Dr. İbrahim Kalın, Cumhurbaşkanlığı sözcülüğü, Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu başkan vekilliği ve Cumhurbaşkanlığı başkanışmanlığı gibi görevleri yürütmüş bir isim olarak Haziran 2023'te MİT Başkanı olarak atanmıştır (www.bbc.com/turkce, 2023).

Broeck'un çeviri eleştirisi modeli penceresinden bakıldığında karşımıza din, tarih ve felsefe araştırmacısı bir yazar olarak çıkan çevirmenimiz İbrahim Kalın, Malezya İslam Üniversitesi'nde İslam Düşüncesi ve Felsefe alanında yüksek lisans, ABD'de bulunan George Washington Üniversitesi'nde ise Karşılaştırmalı Beşeri Bilimler ve Felsefe bölümünde doktora eğitimini başarıyla tamamlamıştır (www.biyografi.info, 2018). Türkiye ve ABD'de İslam düşüncesi ve İslam-Batı ilişkileri üzerine dersler veren Kalın, ilgili alanla birlikte Türk dış politikasını da konu edindiği "*İslam ve Batı*" isimli kitabıyla 'Türkiye Yazarlar Birliği Fikir Ödülü'ne layık görülmüştür. İlaveten, "İslam'da Varlık Düşüncesi" ve "Bir Mürşidin Mektupları" adıyla Türkçeye yaptığı çevirileri ve daha nice birçok çalışması ile yabancı ansiklopedik eserlere de yönelik katkılarda bulunmuştur. Akademik ve siyasi yaşamının yanı sıra müzik ve sanata olan ilgisi, özellikle bestelediği ve seslendirdiği eserlerden bilinmektedir.

Farklı platformlarda metafizikten müziğe, felsefi yaklaşımlardan İslam ahlâk ve ahkâmına dair yaptığı konuşmalarda sahip olduğu bilgi birikimini, saygın bir üslup ve akıcı bir Türkçe ve İngilizce ile dile getirmesi çalışmamız için ayrı bir önem taşımaktadır. Zira Broeck'un modeli kapsamında göz önüne alındığında çevirmenin aldığı eğitim, akademik hayatındaki uzmanlık alanları ve eserleri, sosyal yaşamındaki ilgi alanları, siyasi kimliğiyle ülke üst yönetimindeki aktif rolü, yurt içi ve yurt dışında yürüttüğü faaliyetler, çeşitli konulardaki bilgi birikimi ve tüm bunları akıcı bir ana ve yabancı dilin yanı sıra çeviri bilgisiyle birleştirmiş bir kimlik olarak Kalın'ın deneyim, yazınsal bilgi ve beğeni sahibi olduğunu ve toplumda yazınsal faaliyetler içinde yer aldığını göstermektedir. Böylesine geniş kapsamlı bir öz geçmişe sahip ismin birçok farklı alan terminolojisine hâkim bir çevirmen olabileceği ve gerek kaynak metnin diline, içeriğine gerek erek toplumun dili ve kültürüne yeterince hâkim olduğu söylenebilir. Bu nedenle çevirmenin çeviri tercihlerinde hem dil içi hem de dil dışı unsurların etkili olabileceği ileri sürülebilir.

İslam Tetkikleri Dergisi ve Marife Dergisi

Çalışma kapsamındaki çeviri eleştirisi modelinin ikinci aşaması, ayrıca, çeviriyi yayımlayan yayınevlerinin de önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, İbrahim Kalın'ın *Istanbul: Bir İslam Şehri* adlı çevirisini ilkin 1995'te yayımlayan İslam Tetkikleri Dergisi ve sonrasında 2004 yılında yayımlayan Marife dergisine dair kısaca değinilecektir.

İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından Mart ve Eylül olmak üzere yılda iki defa yayınlanan İslam Tetkikleri Dergisi, açık erişime sahip ve çift-kör hakemlik

sisteminin uygulandığı bilimsel bir dergidir. Dergi, Türkçenin yanı sıra İngilizce ve Arapça dillerinde de makale kabul etmektedir. Gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde bilimsel nitelik taşıyan çalışmaların yer aldığı dergi, İslami İlimler literatürünün gelişimine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bunlar arasında, ilgili dillerde yazılmış makale, kitap değerlendirmesi, sempozyum tanıtımı, yazma eser tanıtımı gibi çalışmalar bulunmaktadır (<https://iupress.istanbul.edu.tr/>, 2020).

Marife Dini Araştırmalar Dergisi (tüm dillerdeki kısaltmasıyla *Marife*) ise, hem basılı olarak hem de çevrimiçi ortamda yıl içinde iki kez (Haziran-Aralık) yayınlanan uluslararası hakemli akademik ve bilimsel bir dergidir. Marife dergisinin amacına bakıldığında, alanda oluşturulmuş yazına katkı sunmak amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel niteliklere sahip çalışmaları yayınlamak olduğu gözlemlenmiştir. Marife Dini Araştırmalar Dergisinin yayınladığı çalışmalar arasında daha çok Sosyal ve Beşeri Bilimler veya Din Bilimleri alanlarında yapılan dini araştırmalar yer alsa da, İslami ilimler çerçevesindeki her alanda yapılmış bilimsel ve akademik çalışmalar da derginin kapsamında bulunmaktadır. İlâveten, Osmanlı Devleti ve Orta Doğunun ilgili konulardaki yönlerini ele alan çalışmalar ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi alanındaki yazıları da yayımlayabildiği görülmektedir (<https://dergipark.org.tr/>, 2001).

İki derginin aynı yazınsal ve kültürel ortama sunum yapan yayınevleri olması, çevirinin içeriği bakımında son derece ilgili yerlerde yayımlandığını göstermektedir. Amaç, kapsam ve çalışmaları göz önüne alındığında, bu iki yayınevinin toplumda itibar sahibi bir konumda bulunmalarının yanı sıra toplumumuzun dini ve kültürel bilgi düzeyini, yazınıımızın çeşitliliğini ve zenginliğini arttırmaya katkı sunma amaçlı kuruluşlar olduğu söylenebilir. Hem yayınevleri hem de çevirmenle ilgili edinilen bulgular doğrultusunda, her iki yayınevinin ve çevirmenin ortak amacı olarak milli ve dini değerlere yönelik farkındalık oluşturmak, ilgili literatüre katkıda bulunmak, dilimizi zenginleştirmek ve insanları birleştiren değerleri çeviri yoluyla okura aktarmak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bilgiler, bize, çevirmenin yerelleştirme yaklaşımı ağırlıklı bir tutum sergilemesinin oldukça muhtemel olduğunu işaret etmektedir.

Bulgular ve Yorumlama: Çeviri Eleştirisi Bağlamında *İstanbul: Bir İslam Şehri* Adlı Çeviri İncelemesi

Broeck'un çeviri eleştirisi modeli kapsamında kaynak metin birimlerinin karşılığı olan erek metin öğelerinin, çevirmenin ve yayınevinin öncelikle ele alındığı ikinci aşamanın devamında, kaynak metinde belirlenen özelliklerin erek metinde ne derece korunduğu irdelenmiştir. Yine bu aşamada tespit edilen isteğe bağlı ve/veya zorunlu deyiş kay(dır)maları, bu bölümde, “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” çerçevesinde ele alınacak, ilgili hususta kaynak ve erek metnin karşılaştırmalı incelemesi örneklerle sunulacaktır. Buna göre, çeviribilim alanında süregelen gelişmeler neticesinde, çeviri eleştirisinin ‘hata avcılığı’ ve öznel yorumda bulunmaktan ziyade hızla bilimsel bir eyleme evrilen bir olgu olması bilinciyle kaynak metinden alınan kesitler, Kalın tarafından yapılan çeviriyle karşılaştırmalı bir biçimde ele alınacaktır. Eseri tümüyle ele alarak kapsamlı bir eleştiri sunma gayretinde bulunmanın yanı sıra çalışmada başlıca amaç, benimsenen bir çeviri eleştirisi yaklaşımı ışığında bir yöntemi betimlemektir. Bu amaç doğrultusunda, tümüyle incelenen eserin başından sonuna kadar farklı bölümlerinden alınan örneklerde çevirmenin, çeviri seçimlerindeki tutumuna dair yapıcı bir eleştiride bulunmaya gayret edilecektir.

Tablo 1: Eserde Geçen Dinî Unvan Çevirisinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
The Prophet himself is said... (İnalçık, 1990)	bizzat Hazreti Peygamber ... söylenir. (Kalm, 1995, 2004)

Eserin ilk cümlesinde “*The Prophet*” olarak yer alan ifadenin, Kalın'ın çevirisinde “*Hazreti Peygamber*” şeklinde yer aldığı fark edilmektedir. Yazarın, İngilizce olarak yazdığı makalesinde İngilizcede “hazreti” anlamında kullanılan ve özellikle anadili İngilizce olan

Müslümanlar tarafından kullanılan “hazrat, hadrat, hadhrat” gibi sözcüklerden birini, milli ve dini değerlerle dolu eserinde, kullanmak yerine İslam mensubu olan/olmayan herkesin bildiği bir kavram olan “the prophet” (peygamber) sözcüğünü kullandığı göze çarpmaktadır. Çevirmenin ise İslam ve erek dil toplumunun hassasiyetlerine ve kavrayışlarına uygun tercihte bulunmanın yanı sıra makaledeki dilsel kullanım ve anlama ters düşmediğini söyleyebiliriz. Edebiyat eserlerinin anlamı ve yorumu ile ilgili olarak ‘okur’ işlevini inceleyen birçok kurama verilen genel bir kavram olup, okuru merkeze alan bir kuram olan ‘alımlama estetiği’ yaklaşımı tercih edilerek, gerek kaynak metinde gerekse çevirisinde, her iki erek dil toplumunun, iletiyi algılamalarında kolaylık olması hedeflendiği söylenebilir.

Tablo 2: Eserde Aynı Şehir İçin “Constantine, Kostantiniyye, Qostantiniyya” Şeklinde Geçen Özel İsimlerin Çevirilerinin Analizi

Istanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
... a Muslim army approached the Gates of Constantinople bir İslâm ordusu İstanbul kapılarına ulaştı.
‘One day Constantinople will definitely be conquered. ...’ (İnalçık, 1990)	‘ İstanbul bir gün mutlaka fethedilecektir. ...’ (Kalin, 1995, 2004)

Kaynak metinde sadece bir yerde geçen “Constantine” ile iki yerde geçen “Kostantiniyye/Qostantiniyya” ifadesi çevirmence, şehir isimleri gibi özel isimlerde genellikle en sık kullanılan iki yöntemden biri olan ödünçleme yönteminde olduğu gibi erek metne hiçbir değişiklik olmadan aktarılmıştır. Bununla birlikte, yazarın kullandığı “Constantinople” sözcüğünde durumun aynı olmadığı görülmektedir. İnalçık, İstanbul’un isminin tarih yolculuğunda artsürekli bir yaklaşımla başta “Constantinople”, sonrasında “İslâmbol” ve nihayetinde günümüzdeki hali olan “İstanbul” sözcüklerini kullanmıştır. Lakin çevirmen, “Constantinople” sözcüğünün dilimizde “Konstantin(iyye)” ve özellikle “Konstantinopol(is)” biçiminde karşılıkları bulunması ve tarih alanında ilgili konuda sıkça da kullanılması söz konusu olmasına rağmen diğer bir çevirisi olan “İstanbul”u tercih etmiş ve bunu (belirtilen yerler dışında) baştan sona kullanmıştır. Ayrıca, İnalçık’ın konuyla ilgili aktardığı hadis-i şerifin buyurulduğu tarihte “Constantinople” isminin kullanıldığı ve ilgili hadiste de aynı sözcüğün *فُسْتُطُنِيَّةَ* (www.sunnah.com, 2023) şeklinde geçtiği görülmektedir. Dolayısıyla, ideolojisine dair ipuçları taşıyan bu yaklaşımla çevirmenin, gerek kendi gerek erek okurun hassasiyetlerini gözeterek isteğe bağlı bir eşdeğerlik tercihinde bulunduğu ve anlamsal olarak herhangi bir sapmaya sebebiyet vermediği söylenebilir. Çevirmenin, çevirisinde, kaynak metindeki ifadelerle yönelik tutumu genellikle tarihselleştirme eğiliminde iken burada güncelleştirme şeklinde olması, bazı kesimlerce şehrin yaklaşık bir asırdır resmi ismi olan İstanbul sözcüğü yerine hala eski isminin ısrarla kullanılmasına karşılık olarak dini ve milli bir anlayış geliştirmek amacıyla dilsel ve sosyo-kültürel bir çevre oluşturma düşüncesi doğrultusunda ve öznel beğeni çerçevesinde olabileceği düşünülebilir.

Tablo 3: Eserde Doğrudan Arapçadan Alınan Bazı İfadelere Ait Çevirilerin Analizi

Istanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
The Ottomans would recall, and cite on every appropriate occasion, one of these <i>ahādīth</i> which said... (İnalçık, 1990)	Osmanlılar bu <i>ehâdis</i> 'den birini hatırlatacak ve her uygun fırsatta zikrederler... (Kalin, 1995, 2004)
...When the muezzins began to recite the verse ' <i>inn'Allaha wa mala'ikatahu</i> ' in a touching tone... (İnalçık, 1990)	...Müezzinler yanık bir sesle <i>inn'Allaha ve melâiketehû</i> âyetini okumaya başladıklarında... (Kalin, 1995, 2004)

Kaynak metinde geçen “*ahādīth*” ve ilerleyen kısımlarda yer alan “*inn 'Allaha wa mala'ikatahu*” gibi ifadeleri, çevirmen “*ehâdis*” ve “*inn'Allaha ve melâiketehû*” şeklinde çevirmiştir. Örnek 1’de belirtilen durumun aksine, yazar, Arapça kökenli bu sözcükleri (“*ahādīth*” örneğinde görüleceği üzere okunuşlarına uygun uzatma sembollerini dahî kullanarak) orijinalinde

olduğu gibi yazmıştır. Böylece, ödünçleme yöntemine başvuran çevirmenin, kaynak metindeki özü korumak, ideolojiyi aktarmak ve yapısal olarak kaynak metne sadık olmak amacıyla yabancılaştırma stratejisini uyguladığı görülmektedir. Yazar ve çevirmenin benimsediği bu tutumun, gerek ele alınan konuya bakış açılarını, gerek yazılarındaki amaçlarını, gerekse bu iki erek toplumun dilindeki ilgili alan terminolojisine katkıda bulunulması ya da “Merak, ilmin kapısıdır.” düsturundan hareketle okurun merakını bu yönde artırmak amaçlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Eserde Geçen Bazı Sıfatların Çevirisinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
The most venerated of these Companions... (İnalcık, 1990)	Bu sahabe içerisinde en fazla tazim gören ... (Kalın, 1995, 2004)

İnalcık'ın “*venerated*” olarak dile getirdiği ifadeyi, çevirmen “*tazim gören*” şeklinde Türkçeye aktarmıştır. Çevirmen, çeviride erek dil olan Türkçe kökenli “saygı” sözcüğü yerine, Arapça kökenli “*tazim*” kelimesini kullanmakla, Türk-İslam-Osmanlı şehirciliği bağlamında milli ve dini değerleri kaleme aldığı bir yazısıyla İnalcık'ı, okura tüm özellikleriyle yansıtmak ve istenen etkiyi sağlamak amacıyla ağdalı, Osmanlı Türkçesini kullanan bir anlatıma ağırlık vermiştir. Ağdalı ve Osmanlıca karışımı bir dil kullanımı ile aktarılan biçim, günümüz okuruna yabancı kalmayıp okumada tutukluluğa sebep olmamaktadır, aksine, günümüzde söz konusu içerikli eserlerde kullanılan dil ile benzerlik gösterip okurda ilgi uyandırmaktadır. Kaynak metne sadakatle birlikte, Türkçedeki zenginliği, deyişleri kullanarak, dini değerlerle ilgili terminolojik bilginin geliştirilmesi ve bu sayede anlatılmak istenen hakikatlerin okur tarafından benimsenmesine çalışan Kalın'ın, bu etkiyi erek okur için oluşturduğu söylenebilir. Broeck'in karşılaştırmalı metin çözümlemesi bağlamında değerlendirilen kaynak metin ve çeviri metinde yer alan ilgili birimler karşılaştırıldığında kaynak metnin sınırlarının gözetildiği ve anlamsal bütünlüğün yansıtıldığı ifade edilebilir.

Tablo 5: Eserde Geçen Bazı Sıfat Tamlamalarına Yönelik Çevirilerin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
1.the famous mystic philosopher of light	1.ünlü ışrâkî filozof
2. into religious retreat (İnalcık, 1990)	2. inzivaya (istihareye) (Kalın, 1995, 2004)

İnalcık tarafından İngilizce “*mystic philosopher of light*” ve “*religious retreat*” olarak belirtilen ifadeler, çevirmen tarafından “*ışrâkî*” ve “*inziva (istihare)*” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Çevirmenin, ilgili alan okurlarınca bilinen ya da bilinmesi gerektiği düşünülen “*ışrâkî*” ve “*istihare*” kelimelerini tercih etmesiyle, Türk-İslam-Osmanlı şehirciliği bağlamında milli ve dini değerleri kaleme aldığı bir yazısıyla İnalcık'ı okura tüm özellikleriyle yansıtmak ve metinde belirtilmek isteneni erek okuyucunun kültürel değerleri ve kullanımına göre aktarmak amacıyla yerleştirme stratejisi izlediği ifade edilebilir. Broeck'un modeli kapsamında değerlendirildiğinde, erek okuyucu kitlesine yönelik tercihler içeren bu çeviri, kabul edilebilir olarak değerlendirilebilir.

Tablo 6: Eserde Geçen Bazı Latince İfadelerin Çevirilerinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
...the gesta et vita of the Şeyh...	...Şeyh'in gesta et vita 'sı...
... the population in intra muros İstanbul... (İnalcık, 1990)	... intra muros (surların içerisindeki) İstanbul nüfusunun... (Kalın, 1995, 2004)

Eserde yazar, birçok yerde “*ahādīth, ghazā, murşid...*” gibi İslami terminolojiye ait sözcükler kullanmasına rağmen, örnek 6'da görüldüğü üzere Latince “*gesta et vita*” ve “*intra muros*” ifadelerini kullanıp, birincisini dipnotta İngilizce “*manākīb*” sözcüğüyle açıklamış, ikincisine dair ise herhangi bir bilgi paylaşımında bulunmamıştır. Çevirmenin de, aynı şekilde, çevirisinde ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesinden sözcükleri tercih etmesine karşın, eserde biri

“*gesta et vita*” diğeri “*intra muros*” olan Latince iki ifadeyi sözcüğü sözcüğüne çevirdiği görülmektedir. Yine yazarla benzer şekilde “*gesta et vita*” ifadesini dipnotta kaynak göstererek, “*intra muros*” söylemini ise parantez içerisinde belirterek açıklamasını yapmış olsa da oluşturduğu Türkçe metinde, bütünlüğü, daha doğal ve akıcı bir dil ile sağlamak yerine, kaynak metne bağlı kalmayı yeğlemiş, Türkçede nispeten zorlayıcı gibi görünen ifadeleri tercih etmiştir. Açıklamanın yetersiz kalacağı bir okur grubunu ilgili kelimelere (özellikle birincisine) yönelik araştırmaya sevk edebileceği, bunun da okuma hızını etkileyebileceği söylenebilir. Yine bu sebeple, erek dilde kabul edilebilirlik ve okunabilirlik doğrultusunda ele alındığında, bu durum, ilgili iletinin daha geniş bir okur kitlesi tarafından edinilmesinin önüne bir set çekebilir.

Tablo 7: Eserde Geçen İkirciklem (Oksimoron) Bir İfade Çevirisinin Analizi

Istanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
...these charismatic holy men... (İnalçık, 1990)	...bu karizmatik mukaddes kişilerin... (Kalın, 1995, 2004)

Kaynak metinde yer yer okurun doğrudan dikkatini çeken bir takım ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Yazar, “the *gesta et vita* of the Şeyh”, “these charismatic holy men” gibi daha çok farklı anlam ve amaçlarla kullanılan sözcükleri bir arada kullanarak okurun ilgisini çekecek tamlamalar oluşturmuştur. Kaynak metnin erek dile aktarımında çevirmen de aynı tutumu (“şeyh’in *gesta et vita*’sı”, “bu karizmatik mukaddes kişilerin”) sergilemiştir. Hem yazarın hem de çevirmenin bu tercihleri, biri dünyevi diğeri uhrevi anlamda kullanıma sahip olması bakımından kısmen tezat (oksimoron), “karizmatik” sözcüğünü gerçek anlamından ziyade mecaz anlamda kullanmaları açısından ise kinaye gibi söz sanatlarına başvurdukları gözlemlenmektedir. Çevirmenin ödünçleme yöntemiyle aktardığı “karizmatik mukaddes” ifadesi çevirinin büyük kısmında görülebilecek amacıyla uyuşmadığı söylenebilir. Zira, “karizmatik” kelimesinin kökünde bulunan ve gerek dilsel gerek tarihsel açıdan uzun bir geçmişe sahip olan “karizma” sözcüğünün ilk olarak Grekçe’de ve Hristiyanlığın ilk dönemlerine ait kutsal metinlerde yani Batı dili ve kültüründe kullanılması sebebiyle yazarın bu tercihte bulunduğu düşünülebilir. Ancak bu bağlamda Kutlu’nun (2018) da belirttiği gibi yabancı toplum, din ve medeniyetlerin yaşadığı çelişki, çatışma ve kargaşayı kendi kültürümüze taşımamak amacıyla dini, siyasi, ekonomik gibi toplumsal olgulara dair yapılan tanımlamaların aktarımında kullanılacak ifadeler ve/veya yeni kavramsallaştırmalar bağlamında yerleştirme yapılmasının ilmi açıdan daha yararlı olacağı belirtilebilir. Bununla birlikte, çevirmenin, çevirinin büyük kısmında yer alan ve burada belirtilenin aksi yönünde olan tercihlerine bakıldığında yazarın tercihinin, okuruna anlaşılır bir ürün sunma gibi olası bir kaygısından kaynaklı olduğunu varsayıp çeviride aynı amacı gütmeyi göz ardı ettiği söylenebilir. Lakin çevirmenin, yazarın ilgili tercihiyle ulaşmak istediği amacı erek okura iletmek maksadıyla bu kavramı ödünçlediği de ileri sürülebilir.

Tablo 8: Eserde Geçen Bir Cins İsim Çevirisinin Analizi

Istanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
It assured the Muslims that providence was still on their side. (İnalçık, 1990)	Olay, inâyet-i ilâhînin hâlâ müslümanlarla birlikte olduğunu teyid etmekteydi. (Kalın, 1995, 2004)

Kaynak metin ve çevirisinin karşılaştırılmasına yönelik gerçekleştirilen analizde dikkat çekici bir başka aktarım ise İngilizce “providence” sözcüğünün Türkçeye “inâyet-i ilâhî” şeklinde çevrilmesidir. Kalın, çeviride, gerek eserin gerekse kendi amacı doğrultusunda erek dil ve kültür öğelerini kullanarak aynı durumu anlatan fakat birbirinden biçim ve yapı bakımından tamamen farklı olan bir çeviri ifadesi kullanmayı eşdeğer yöntemine başvurarak tercih etmiştir. Bununla birlikte, Allah’ın sıfatlardan birini belirten “inâyet-i ilâhî” (Allah’ın şefkati, yardımı) tamlamasındaki “ilâhî” sözcüğü, Allah’ı kastettiği için, özel isim olarak kullanıldığından büyük harfle yazılması hem dilsel açıdan hem de kaynak metnin ve çeviri metnin arka planına uygunluk bağlamında daha yerinde bir tercih olacaktır.

Tablo 9: Eserde Geçen “İsim+Sıfat İşlevli Bir Yan Tümce” Çevirisinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
...and a prayer formula recited each time the name of the city was mentioned. (İnalçık, 1990)	...ve şehrin ismini muhtevi bir evrâdu ezkâr okunurdu. (Kalm, 1995, 2004)

“A prayer formula recited each time the name of the city” ifadesi birebir, aktarma veya diğer yöntemlerle yapılacak bir çeviri ile erek dile oturmayan ve tuhaf bir ifade haline gelmesi sebebiyle “ve şehrin ismini muhtevi bir evrâdu ezkâr okunurdu” şeklinde çeviren Kalm'ın düzenleme yöntemine başvurduğu görülmektedir. Belli vakitlerde düzenli olarak okunan ayet, salâvat, zikir ve dualar anlamına gelen ve yaygın kullanımlarıyla “evrâd-u ezkâr” ya da “evrâd ü ezkâr” ifadelerinden farklı olarak, çeviride “evrâdu ezkâr” şeklinde yani “u” harfinin “evrâd” sözcüğüyle bitişik yazılmasının yaygın olmayan kullanım olduğu söylenebilir. Yine de, erek okuyucu kitlesine yönelik gerçekleştirilen çeviri, kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirilebilir.

Tablo 10: Eserde Geçen Bir Cins İsim Çevirisinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
a traditional pattern of organization (İnalçık, 1990)	geleneksel bir tanzim (organizasyon) (Kalm, 1995, 2004)

Eserde “a traditional pattern of organization” ifadesinden önce iki defa “organization” sözcüğü geçtiği gibi, çeviride de “tanzim” sözcüğü burada yer almadan önce iki defa kullanılmıştır. Buna rağmen, ilk defa burada yanında parantez içerisinde bilgi verilmiş olduğu görülmektedir. Bu durum, bu sözcüğün burada öncekilerden biraz farklı bir anlamda kullanılması veya yanındaki sözcükle birlikte erek dildeki kullanımından kaynaklı olarak çevirmenin böyle bir tercihte bulunmuş olabileceğini göstermektedir.

Tablo 11: Eserde Geçen Bir Topluluk İsminin Çevirisinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
Beyond the main gate of the palace or <i>Bab al-Sa'ada</i> is where the subjects live... (İnalçık, 1990)	Reâyâ, saray kapısının yani <i>Babu's-sâ'ade</i> 'nin dışında yaşar... (Kalm, 1995, 2004)

Kaynak metinde İnalçık'ın kullandığı “the subjects” sözcüğünü Kalm, Türkçeye “reâyâ” şeklinde çevirmiştir. Hâlbuki Arapça bir sözcük olup Farsçada “yönetilenler” anlamına gelerek toplumsal bir sınıfa bildiren ve ülkemizde de özellikle tarih başta olmak üzere ilgili alanlarda “reâyâ” olarak kullanılan sözcük, İngilizcede muhtelif yayınlarda “the Reaya/Raya/Rayah/Raiyah/Raia” şeklinde göze çarpmaktadır. Yazar, yaygın anlamlarından biri de “halk” olan “the subjects” sözcüğünü terim anlamı bağlamında kullanırken, çevirmen doğrudan tarih terminolojisine ait “reâyâ” kelimesini tercih etmiştir. Çevirmenin, bu şekilde, ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesi ve tarih terimleri tercihleriyle çeviri metinde oluşturduğu atmosfer ve etkiye uygun kelime seçiminde bulunduğu söylenebilir. Ayrıca yazarın kullandığı bir bakıma daha genel bir sözcüğün eşdeğeri olarak çevirmenin daha özel bir sözcük tercih ederek tarihselleştirmede bulunması metindeki bütünlüğü koruma amacı ve erek okuru önemsemesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 12: Eserde (Yazımsal) Hatalı Bir Şekilde Yer Alan Bazı Çevirilerin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
...terminology...	...teminolojisi...
...candidates...	...nazmet...
(İnalçık, 1990)	(Kalm, 1995, 2004)

Kaynak metinde çevirisi yapılan ilgili sözcüklere bakıldığında çeviri metninde “teminoloji, nazmet” gibi birtakım yazımsal hatalı sözcükler göze çarpmaktadır. Bahsedildiği üzere, Broeck'un çalışmaya konu olan modelinin ikinci aşamasında kaynak metinde gözden geçirilen dilsel ve dilbilimsel yapıların erek metinde ne kadar korunduğu analizi de yapılmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında “teminoloji, nazmet” gibi sözcükleri burada belirtmek, ilgili kelimeleri çeviri metninde

görülen hata(lar) olarak nitelemekten ziyade çevirmen ve/veya yayınevi kaynaklı hataların en aza indirilmesi yönünde bir hassasiyet geliştirme gayesi taşımaktadır.

Tablo 13: Eserde Geçen Bazı Millet İsimlerine Yönelik Çevirilerin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
Greeks, Armenians, Jews or Karaites had each their separate areas. (İnalçık, 1990)	Yunanlılara, Ermenilere veya Yahudilere ait özel yerler vardır. (Kalın, 1995, 2004)

Özne-nesne takibi yapıldığında, İnalçık'ın "Greeks, Armenians, Jews or Karaites had each their separate areas." şeklinde cümlesini Kalın'ın, en genel anlamda iki çeviri stratejisinden sözcüğü sözcüğüne değil de anlamına göre çevirdiği görülmektedir. Lakin yazar, 'kendilerine ait özel yerleri bulunan' toplulukları 4 gruba ayırırken çevirmen bunu 3'le sınırlandırmıştır. Buna göre kaynak metinde ilk üç sırada bulunan "Greeks, Armenians, Jews" (Yunanlılar, Ermeniler, Yahudiler) sözcüklerinin aksine "Karaites" sözcüğünün çevirisi görülmemektedir. Yalnızca, yazılı emirlerin yer aldığı Tevrat'ın esas alınması gerektiğini savunan ve bu tek kaynaktan farklı olarak sözlü emirlerin (gelenek, kural vs.) bir derlemesini oluşturan Talmud'u bağlayıcı görmeyip reddeden bir Yahudi mezhebini işaret eden "Karaites" sözcüğünün Türkçede "Karaî(m)ler, Karayitler, Karaylar" gibi çevirileri bulunmaktadır. Her ne kadar Yahudi bir mezhep olsa da tek kaynak olarak Tevratı kabul etmeleri sebebiyle dinî bayramlardan bazılarını kutlama biçimleri farklı olan, yine bu sebeple bazı dinî gelenek ve göreneklere özellikle tabi olmadıklarını dile getirmelerinden dolayı diğer Yahudilerce aykırı bir azınlık olarak görülmektedirler (Ekinci, 2016). Verilen bilgiler ışığında Karaî(m)lerin belirtilen gerekçeler sebebiyle diğer Yahudilerden farklı özel yerlere ihtiyaç duymaları ve bu sebeple yazarın onları iki ayrı topluluk {Yahudiler ve Karaî(m)ler} olarak belirtmiş olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla çevirmenin bu tercihinin yazarın aktarmak istediği bilginin tam anlamıyla edinilmesi bakımından engel teşkil edebilecek bir durum olabileceği söylenebilir.

Tablo 14: Eserde Geçen Bir Paragrafa Yönelik Çevirinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
The right of privacy encompassed family as well as religious life, which is the principal explanation of the division of the Ottoman—or, more widely, the Islamic—city into two main zones, residential and commercial. Muslim districts from the non-Muslim ones was particularly stressed. The Sharī'a demanded that the non-Muslims not perform their ceremonies or rituals within sight or hearing of the Muslims. However, the Muslims went to great lengths to make their own ceremonies visible, which was thought to be the most efficient way to propagate Islam. (İnalçık, 1990)	Mahremlilik, ailevî ve dinî hayatı kuşattığı gibi Osmanlı -ya da daha genel bir ifadeyle İslâmşehrinin, iskân ve ticaret bölgeleri diye ikiye ayrılmasını da açıklamaktadır. Müslüman mahallelerinin gayr-ı müslimlerinkinden ayrılmasına hususî bir özen gösterilir. Şeriat, gayr-ı müslimlerin kendi dinlerine ait ibadetlerini, müslümanların duyup görebilecekleri yerlerde yapmalarını yasaklar. Bununla birlikte müslümanlar kendi ibadetlerini açıktan açığa yapmak için özel bir gayret göstermekteydiler ki, bu da İslâmı propaganda etmenin en etkili yoluyla. (Kalın, 1995, 2004)

Çalışmada, buraya kadar yapılan çeviri eleştirisi cümle bazında iken, örnek 14 ve örnek 15 paragraf bazında örnekler içermektedir. Çeviri stratejilerinden biri olan yeniden düzenlemeye göre çevirmen, erek metinde anlamın 'doğru' verilmesi amacıyla sözdizimsel bir değişikliklik yapabilir. Dahası, erek dile aktarımda bulunurken olası bir yapısal veya anlamsal karmaşıklık gidermek için ilgili metinde yer alan öğelerin çıkarılması ve/veya işlevleri ve ilişkilerine göre erek metinde yeniden düzenlenmeleri söz konusu olabilir. Kaynak metinde yazarın tek paragrafta belirttiği bir husus, erek metinde çevirmen tarafından iki paragrafta ayrılarak yazılmıştır. Yazarın, eserde "The residential section of the city" isimli başlık altında "mahremlilik" (the right of privacy) kavramına üç ayrı paragrafta değindiği ve mevzubahis paragraf (ikinci) dâhil her birinde bütünlüğün olduğu, herhangi bir anlamsal karmaşıklığın olmadığı görülmektedir. İlgili paragrafta "mahremlilik"

kavramının günlük yaşamda değil de yerleşim bölgelerinde bir takım kurallara bağlı olarak bir ayrılmaya işaret ettiği yer almaktadır. Dolayısıyla, kaynak metinde yer alan “Muslim districts from the non-Muslim ones was particularly stressed.” (Müslüman mahallelerinin gayr-ı müslimlerinkinden ayrılmasına hususî bir özen gösterilir.) cümlesi, yer aldığı paragrafın konusuyla bütünlük içerisindedir. Bu sebeple, ilgili paragrafı ikiye ayırmaya esasen gerek olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, çeviride birden fazla amaç bulunabilir ve çeviri eyleminde uzman olan çevirmen, erek metni belirlenen amaca uygun bir şekilde oluşturabilir. "Amaç" sözcüğü, çevirmenin niyeti (çeviri süreci sırasında yerine getirilen bir dizi eylem ve hedef), çeviri metnin amacı (çevirinin biçimi ve çevirmenin bunu kullanmadaki amacı) ve çevirinin işlevi (çeviri ürününün hedefi, bundan böyle geleceğe yönelik işlevi) olarak genişletilebilir. Dolayısıyla çeviride metnin ve işvereninki kadar, çevirmenin amacı da belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle Kalın'ın, çeviri metinde oluşturduğu atmosfere uygun olması ve/veya ilgili cümleden (“Muslim districts from the non-Muslim...”) itibaren belirtilen hususun paragraf içerisinde yeterince fark edilmemesi yerine daha fazla vurgulanarak erek okurun dikkatini çekmesi amacıyla ayrı bir paragraf olarak yazdığı söz konusu olabilir. İletide ve aktarımda bir eksikliğe veya karışıklığa sebebiyet vermediği için ilgili çevirinin amacına uygun olarak yerinde ve kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Tablo 15: Eserde Yer Alan Ek Bölümlerin Çevirisinin Analizi

İstanbul: An Islamic City	İstanbul: Bir İslam Şehri
EXCURSUS I: 'ISLAMIC CITY'	EK I : 'İSLÂM ŞEHİRİ'
In this paper, on the basis of original sources, we have argued the significance of the Islamic faith and culture for the characteristics of the topography and social structure of the Ottoman city of Istanbul.	Bu yazıda İslâm inancının ve kültürünün bir Osmanlı şehri olan İstanbul'un topoğrafik özellikleri ve sosyal yapısı açısından taşıdığı önemi orijinal kaynaklara dayanarak ele aldık.
...	...
Excellent studies, mostly ignored by the anthropologists and geographers, have already been published. Here it suffices to mention the works of R. Jennings, A. Marcus, A. Cohen.	Antropologlar ve coğrafyacıların çoğu zaman görmezlikten geldiği başarılı çalışmalar da yok değil tabi. Burada R. Jennings, A. Marcus, A. Cohen'in çalışmalarını zikretmekle yetinelim.
EXCURSUS II: THE CENTRAL ASIATIC <i>ORDUG</i> ... (İnalçık, 1990)	- (Kalın, 1995, 2004)

Kaynak metinde CONCLUSION adlı bölümden sonra sırasıyla EXCURSUS I: 'ISLAMIC CITY' ve EXCURSUS II: THE CENTRAL ASIATIC *ORDUG* isimli bölümler yer almaktadır. Çeviri metne bakıldığında bu hususta son derece dikkat çekici bir farklılık göze çarpmaktadır. Kalın, İnalçık'ın kaleme aldığı CONCLUSION bölümünü SONUÇ, EXCURSUS I: 'ISLAMIC CITY' bölümünü ise EK I : 'İSLÂM ŞEHİRİ' isimli başlıklar altında çevirmiştir. Bununla birlikte, eserde son başlık olan EXCURSUS II: THE CENTRAL ASIATIC *ORDUG* isimli bölüm ise çeviri metinde yer almamaktadır. Dergi ve website gibi çeviri metnin yayımlandığı yerlere bakıldığında her birinde durumun aynı olduğu fark edilmiştir. İlaveten ilgili yerlerde çevirmen veya yayınevi tarafından buna dair bir bilgi paylaşımına denk gelinmemiştir. Son derece özenle yapılmış bir çeviri metinde böylesine bir eksikliğe çevirmenin gözünden kaçması mı yoksa yayınevinin mi sebebiyet verdiği bilinmemektedir.

Sonuç

Broeck'un karşılaştırmalı incelemeyi esas alan çeviri eleştirisi modelinde ileri sürdüğü (üç aşamadan) ilk iki aşamada takip edilmesi gereken adımlar ve neticesinde elde edilen bulgular, bazı ilgili yorumlamalar ile 'Analiz' isimli bölümden başlayarak buraya kadarki tüm bölümlerde sunulmaya çalışılmıştır. Yine bu bağlamda, Broeck'un öne sürdüğü üçüncü aşama gereği kaynak ve

erek metin arasındaki eşdeğerliğin boyutu ve türünün betimleneceği bu bölümde kaynak metin göz ardı edilmeden çeviri metne yönelik eleştiride bulunulacaktır.

Teknolojik gelişmelerin dünyayı giderek daha küçük bir yer haline getirdiği günümüzde, toplumları birbirine bağlayan köprüler niteliğinde olan çevirinin öneminin her geçen gün daha da artıyor olması, çevirinin niteliğini ve bu yöndeki sorunların tartışılmasını gerekli hale getirmiştir. Bu durum ise, nihai hedefi çeviri metinlerin kalitesini artırmak olan çeviri eleştirisinin, çeviribilim araştırmalarında önemi giderek artan başlıklardan biri olmasına sebebiyet vermiştir. Wills, House, Nida, Reiss gibi çeviri eleştirisi üzerine düşünen ve geliştirdikleri kuram, model veya yaklaşımlarla katkı sunan önemli isimlerden biri olan Broeck (1985), öne sürdüğü modelinde, çeviriye dair nesnel bir eleştiride bulunmanın “sistemli betimleme” ile gerçekleştirilebileceğini, bu betimlemeyi de kaynak metin ile çeviri metnin karşılaştırmalı çözümlemesi düzleminde yapılmasını önermiştir. Bunun yanı sıra, Broeck’a göre, çeviriye yönelik eleştiride bulunurken amaç, hata avcılığı ve çözümlemesi değil, kaynak eserin teşkil ettiği konum ve oluşturduğu etki ışığında, çevirmeni erek yani kendi dili, kültürü, geleneği ve beğenisi bağlamında değerlendirip, bu doğrultudaki tercihlerinin karşılaştırmalı ve düzenli bir çözümlemeyle ortaya çıkarılmasıdır.

Çalışmada, Broeck’un karşılaştırmalı çeviri eleştirisi modeli ışığında fetih sonrası İstanbul’u ele alan önemli eserler arasında yer alan ve ilgili alanda dünya çapında referans niteliğinde olan Halil İnalçık’ın *Istanbul: An Islamic City* adlı makalesi ve bu eserin İbrahim Kalın tarafından yapılan çevirisinin karşılaştırmalı bir çözümlemesi neticesinde değerlendirilmesi sunulmaya çalışılmıştır. Modelde öne sürüldüğü gibi, öncelikle, kaynak metinde dilsel ve dil dışı tüm öğeler kapsamında metin birimsel bir çözümlemede bulunulmuştur. Bu bağlamda tüm yönleriyle kaynak metin ve değerlendirmeye katkı sunacak yönleriyle yazar ele alınmıştır. Kaynak metin ve yazara yönelik yapılan analizde gerekli tespitler elde edildikten sonra ikinci aşamada çeviri metin ve çevirmene yönelik benzer bir incelemede bulunulmuştur. Bu ilk iki aşamada dahi gerek kaynak metin ve çeviri metin gerek yazar ve çevirmene yönelik incelemede izlenen yollar vesilesiyle ulaşılan bilgiler ve elde edilen veriler, değerlendirmenin daha sağlıklı ve nesnel yapılmasını sağlar nitelikte olmuş ve bu nedenle Broeck’un modelinin çeviri eleştirisinde başarıyla işlediğini göstermiştir. Zira birinci aşamada yazara yönelik elde edilen bilgiler olarak tarih alanında büyük başarılarla imza atan İnalçık’ın dini ve milli değerleri önemseyen biri olması kaynak metnin analizi yapılırken bulguların daha hızlı ve verimli tespit edilmesini sağlamıştır. Hakeza yayınevleri ve bilhassa çevirmene yönelik yapılan araştırma çeviri metnin analizinde benzer şekilde ve derecede etkin ve olumlu bir rol oynamıştır. Eğitim geçmişi, mesleki hayatı, ilgi alanları, yürüttüğü faaliyetler gibi öz geçmişine yönelik bilgilerin, çevirmenimiz Kalın’ın da milli ve manevi değerleri ziyadesiyle önemseydiğini ve bu yönde önemli ölçüde bilgi sahibi olduğunu göstermesi çeviri metinde ilgili tespitlerin bulunmasına ve yorumlanmasına olumlu yönde katkı sağlamıştır. Bu iki aşama, böylece, kaynak ve erek metin olmak üzere her iki eserin teşkil ettiği konumu ve oluşturduğu etkinin tespit edilmesine ışık tutmuştur.

Modelin üçüncü sırada yer alan son aşamasında yapılan incelemede İnalçık’ın eseri ile Kalın’ın çeviri tercihleri arasında gerçekleşen eşdeğerlik derecesi ve türü betimlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, kaynak metin göz önünde bulundurularak çeviri metin ele alındığında, bir takım önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Söz gelimi “Constantinople-İstanbul, The Prophet-Hazreti Peygamber” gibi farklılıklar, “ahādīth-ehādīs, gesta et vita, intra muros, charismatic holy-karizmatik mukaddes” gibi benzerlikler, “Jews or Karaites-Yahudiler” gibi genellemeler ve her iki yönlü olmak üzere bir eserde olup diğerinde bulunmayan veya değiştirilen ifadeler saptanmıştır. “Bulgular ve Yorumlama” bölümünde betimlemeleri ve üzerine yorumlar yapılan bu durumlar, kaynak metnin erek metne dönüşümünde meydana gelen kayıp ve kazanımlar olarak da adlandırılabilir.

Günümüzde birçok üniversitede ilgili alanda başvuru referans bir eser olması, kaynak metni, Türk-İslam tarihinde 20.yy’da kaleme alınan önemli eserler arasında kılmıştır. Broeck’un çeviri eleştirisi modeli kapsamında değerlendirildiğinde, kaynak metne büyük ölçüde sadık kalmayı

erek ekin ve okuru gözetecek şekilde yerine getirmiş olması sebebiyle çevirmenin de erek dilde ilgili alanyazına benzer derecede olumlu bir katkı sunduğu ve etki oluşturduğu söylenebilir. Zira Kalın'ın, her ne kadar yabancılaştırma yöntemiyle tercih ettiği bazı ifadeler bulunsa da, çeviri metnin büyük çoğunluğunda gerek Türkçe dilinde akıcı ve anlaşılır bir söylem biçimiyle erek okurun beğenisine hitap eden gerekse erek kültüre ve tarih yazma geleneğine uygun bir kalem ile kelamda bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla, çevirmenin, İnalçık'ı ve onun İstanbul'a dair kaleme aldıklarını her yönü ve taşıdığı yazınsal değeriyle sadece ülke insanımız değil Türkçe okuyabilen herkese tanıtmak, böylece ilgili okurun tarih ve kültür odaklı bilgisine katkı sunmakla bu yöndeki faaliyetlerini çeşitlendirmek ve Türk edebiyatına yeni anlatım teknikleri (biçimleri) ve yazarları sunmayı amaçladığını söyleyebiliriz.

Kaynak metinle erek metin arasında gerçekleşmiş eşdeğerlik derecesi ve türü bağlamında değerlendirildiğinde, Kalın'ın, İnalçık'ın kullandığı dil ve bu vesileyle oluşturduğu etkiyle tamamen eşdeğer nitelikte kısmen birebir çeviri yöntemi ile aynı sözcükleri ağıdalı bir dil ile kullandığı, çoğunlukla ise Osmanlı Türkçesi ile günümüz Türkiye Türkçesini harmanlayarak kullanma yoluna gittiği görülmektedir. Öte yandan, özgün metindeki içerik ve mesaja eşdeğer nitelikte bir ortam meydana getirmek maksadıyla bir kısmı tarih alanı kapsamına da giren İslâmî terminolojiyi ve Türkçe dilinin sahip olduğu zenginliği başarıyla kullanan Kalın, kaynak eser yazarının, ana dili İngilizce olan okur için bile bazen ağır gelebilecek üslubunun Türkçede de oluşturulabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, iki ismin de oluşturdukları eserlerdeki konu bütünlüğüne bağlı kalmaya çalıştıklarını belirtmek mümkündür. Bu durum, yazar ve çevirmenin önemli bir görüş farklılığında olmamasının bir tezahürü olarak görülebilir.

Çalışmada sorgulanan ikinci bir husus olan çeviri eserde çevirmenin benimsediği ideoloji ve yaklaşımlara dair de bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle, belirli bir işlevi gözeterek başka bir dile ve kültüre aktarmak üzere seçilen metin, özellikle iki sebeple çevirmenin ideolojik yaklaşımına dair bir işaret olarak görülebilir. Bunlardan biri, Batı'da Osmanlı tarihini daha doğru bilinir hale getirme ve böylece Osmanlı'ya yönelik olumlu bir düşünceye sahip olunmasını sağlama amacıyla yazılmış bir eserin seçilmiş olmasıdır. Zira çeviri eser aracılığıyla toplumu değiştirme veya yönlendirme, toplumun gelişimi için gerekli olduğuna inanılan duygu ve düşüncelerin oluşmasını sağlama veya toplumda kendini sorgulayabilen bir mekanizma geliştirme gibi amaçlarla toplum üzerinde planlı ve maksatlı bir etki oluşturma söz konusu ise buna ideolojik bir yaklaşım denilebilir. İkinci bir sebep olarak, işlevi ve etkisi zamanla ortaya çıkacak 'yeni' bir eser oluşturmaktansa, istenen işlev ve etkiyi bir başka kültür ve toplumda sağlamış bir eseri çeviri aracılığıyla aktarmak, erek kültür için, hiç şüphesiz, bir kazanım olarak görülebilir. Nitekim ideolojik bir aktarım unsuru olarak çevirinin, bir ulusun kültür ve yazın dizgesini şekillendirmede etki sahibi olması, çevirinin ideolojiden bağımsız bir edim olarak düşünülmeceğini göstermektedir.

Çeviri eserin biçim ve biçemi, ideolojisini yansıtan bir diğer etmen olarak ileri sürülebilir. Çeviri eserlerin her birinde, bazı yapılan tercihler ve alınan kararların kasıtlı veya kasıtsız ideolojik olduğu söylenebilir. Bir dilden diğerine herhangi bir metin aktarırken çevirmenin bir takım kültürel, entelektüel, kişisel, sosyal ve ideolojik etmenlerden etkilenmesi söz konusu olabilir. Bu etmenlerin, çevirmen üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkisi, metin seçiminin yanı sıra çevirmenin çeviri eseri oluştururken izlediği stratejiler, çeviri metindeki kelime/ifade tercihleri, anlam kaymaları/daralmaları/genişlemeleri, eklemeler, çıkarmalar olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda Kalın'ın, yukarıda metin seçiminde bahsedildiği üzere amaca uygunluk doğrultusunda büyük çoğunluğu yerelleştirme, yine aynı amaç doğrultusunda bir kısmı yabancılaştırma stratejisi içeren biçimi ve bir kısmı ağıdalı olsa da kahir ekseriyeti ilgili alan okuru için anlaşılır ve sürükleyici olan üslubu çevirmenin benimsediği ideolojinin bir diğer neticesi olarak görülebilir. Nitekim çevirmen, metnin okuyucu tarafından alınmasını kolaylaştırıp istenilen iletinin adresine ulaşmasını sağlayarak ideolojik etkiyi arttırabilir (Lefevere, 1992, s. 19). Bununla birlikte, çevirmeni görünmez kılan ve okuru, bir çeviri eser yerine kendi kültüründen bir yapıt okuyormuş gibi hissettirecek

ölçüde bir yerelleştirmeye tam zıt duran “*gesta et vita, intra muros*, karizmatik mukaddes” gibi ifadeler çeviri eserin kolay alımlanmasını, diğer bir deyişle daha akıcı bir şekilde okunmasını olumsuz yönde etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Dilimizin zenginliğini ve gücünü gözler önüne sermesi ve arttırması dileğiyle, Türkiye olarak, tarih sayfalarımızda isimleri parıldayarak yazılı kalacak iki önemli değerimizin eserleri üzerine onur duyarak hazırladığım bu çalışmamın, yapılan çeviride ‘doğru’ ya da ‘yanlış’ı bulmak değil, çevirisi eleştirisi ile ilgilenenlere bir yöntem sunmak amacıyla yapıldığını yinelemek yerinde olacaktır. Her geçen gün artan eser ve gelişigüzel yapılan çeviriler düşünüldüğünde, çeviri dünyasındaki farkındalığı arttırmak, az da olsa özlü çalışmaların olması gerekliliğini vurgulamak ve elbette bunların sayısını doğru çalışmalarla arttırmak ümidiyle belirtmek isterim ki keyfiyetsiz, kemiyetin ehemmiyeti yoktur. Bir başka deyişle, kalitesiz bir çoklukta, hakiki bir kıymetten bahsedilemez. Netice itibarıyla, daha kaliteli, güvenilir, erek okur tarafından benimsenen çeviri ürünlerinin üretilmesi için Çeviribilim alanının ülkemizde daha da ileri gitmesi gerekmektedir. Bu sebeple, yeni tartışmalar açan, usul, üslup ve yöntem üzerinde bakış açıları sunan ve nihayetinde ilgili konuda bilgiler ortaya koyan bir alan olarak çeviri eleştirisinde de yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Aksoy, N. B. (1998). Teknik Çeviri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41184/504632>
- Aksoy, B. (2001). Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41190/497512>
- Aksoy, N. B. (2016, 26 Temmuz). *Halil İnalcık: Tarihçilerin Kutbu ve Hocaların Hocasının Hayat Hikayesi* | *ListeList.com*. ListeList. <https://listelist.com/halil-inalcik-kimdir/>
- Aslantaş, S. (2017). Prof. Halil İnalcık’ın (1916-2016) Akademik Biyografisi. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 1(1), 112–129. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yutad/issue/26904/282923>
- Bassnett, S. & Lefevere, A. (Ed.). (1990). *Translation, History and Culture*. Londra: Pinter Publishers
- BBC News Türkçe (2023, 5 Haziran). *İbrahim Kalın: MİT Başkanlığına Getirilen, Erdoğan’ın Dış Politikadaki Sağ Kolu*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cz9gkdkly51o>
- Bengi-Öner, I. (1999). Çeviri Eleştirisi Bağlamında Eleştirel Bilincin Oluşması ve Eleştiri, Üst-Eleştiri, Çeviribilim İlişkisi. *Çeviri Bir Süreçtir... Ya Çeviribilim?* Aynı yazar, Çeviribilimsel-Forum 2, İstanbul: Sel Yayıncılık, ss. 111-136.
- Biyografi (2018, 12 Ekim). *İbrahim Kalın Kimdir?* [Www.biyografi.info](http://www.biyografi.info). <https://www.biyografi.info/kisi/ibrahim-kalin>
- Broeck, R. V. D. (1985). Second Thoughts on Translation Criticism: A Model of Its Analytic Function. Theo Hermans (Ed.), *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation* (s. 54-63) içinde. Londra ve Sydney: Croom Helm.
- Çelik, H. B. (2017, 21 Ağustos). *Tarihin Kutbu Halil İnalcık’ı Rahmetle Anıyoruz | Alierenin Dünyası | Hüseyin Bora*. <https://www.alierenay.com/15938/bora/tarihin-kutbu-halil-inalciki-rahmetle-aniyoruz.html>
- DergiPark (2001). *Marife Bilimsel Birikim» Amaç ve Kapsam*. [Dergipark.org.tr](https://dergipark.org.tr). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marife-bilimsel-birikim/aim-and-scope>

- Ekinci, E. B. (2016, 30 Mayıs). *Yahudiler Arasında Aykırı Bir Topluluk: Karailer*. [Www.ekrembugraekinci.com](http://www.ekrembugraekinci.com).
<https://www.ekrembugraekinci.com/article/?ID=704&yahudiler-arasinda-aykiri-bir-topluluk:-karailer>
- Hatim, B. & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. Londra: Routledge, 120.
- Herman, M. (1993). Scientific and Technical Translation. Wright, S. E. & Wright, L. D. (Ed.). *Technical Translation Style: Clarity, Concision, Correctness* (s. 11-20) içinde. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- İnalçık, H. (1990). Istanbul: An Islamic City. *Journal of Islamic Studies*, 1, 1–23. Oxford University Press. <http://www.jstor.org/stable/26195665>
- İnalçık, H. & Kalın (Çevirmen), İ. (2004). İstanbul: Bir İslâm Şehri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 309-325. <http://marife.org/tr/pub/issue/37813/436639>
- İnce, Ü. (1997). Kuram ve Uygulama Bilgisiyle Çeviri Eleştirisi, *Hasan Ali Yücel Anma Kitabı: Çeviri: Ekinler ve Zamanlar Kavşağı*, (Haz. Hasan Anamur), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 253-260.
- İnce, Ü. (1993). Çeviriyi Eleştirmeden Önce. *Dilbilim Araştırmaları*, (Haz. Gül Durmuşoğlu, Kamile İmer, Ahmet Kocaman, Sumru Özsoy), 4, Ankara: Hitit Yayınları, 5-11.
- İstanbul University Press (Tarihsiz). *İslam Tetkikleri Dergisi* (Hakkında). iupress.istanbul.edu.tr.
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/itd/information/about>
- Karantay, S. (1987). Çeviri Eleştirisi: Sorunlar, İlkeler, Uygulamalar. *Metis Çeviri*, 1, 51-55.
- Köktürk, Ş. (2015). *Uygulamalı Çeviribilim*. Detay Yayıncılık, 4-5
- Kutlu, S. (2020, 30 Ekim). *Karizmatik Otorite ve Temsil Sorunu: Mehdilik*. [Www.tarihistan.org](http://www.tarihistan.org)-Tarih Stratejik Araştırmalar Merkezi (TARSAM). <https://www.tarihistan.org/karizmatik-otorite-ve-temsil-sorunu-mehdilik-prof-dr-sonmez-kutlu/20126/>
- Lefevre, A. (1992). *Translation, Rewriting and The Manipulation Of Literary Fame*. Routledge.
- Maral, N. & Yücel, F. (2021). Çeviribilim ve Çeviri Olgusu Açısından İdeoloji. *Folklor/Edebiyat*, 27(108), 1093-1108. DOI: 10.22559/folklor.1794
- Paker, S. (1983). Çeviride ‘Yanlış/Doğru’ Sorunu ve Şiir Çevirisinin Değerlendirilmesi. *Yazko Çeviri*, 13.
- Popovic, A. (1970). The Concept of ‘Shift of Expression’ in Translation Analysis. James S. Holmes (Ed.), *The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation* (s. 78-87) içinde. The Hague and Paris: Mouton.
- Sarıtaş, A. (2022, 31 Mart). Halil İnalçık Kimdir? Hayatı ve Eserleri. Aykut SARITAŞ. <https://www.aykutsaritas.com/halil-inalcik-kimdir-hayati-ve-eserleri/>
- Sunnah (2023, 26 Haziran). “Constantinople” Arama Sonuçları. *Sunnah.com - Sayings and Teachings of Prophet Muhammad (P.B.U.H)*. [Sunnah.com](https://sunnah.com/search?q=Constantinople).
<https://sunnah.com/search?q=Constantinople>
- Toury, G. (1980). *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.
- Vermeer, H. (1986). Übersetzen als kultureller Transfer. M. Snell-Hornby (Ed.), *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung* (s. 36) içinde. Tübingen: Francke.

-
- Will, F. (1993). *Translation Theory and Practice: Reassembling the Tower*. Lewiston / Queenston / Lampeter: The Edwin Mellen Publishing Company, 1-13.
- Yücel, F. (2007). Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir? *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(12), 39-58.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23098/246762>
- Zeytinkaya, D. (2018). Çeviri Dünyasının Terzileri Kendi Söküklerini Dikemez Mi? Karşılaştırmalı Çeviri Eleştirisi Işığında Farklı Çevirmenlerin Parmak İzleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(2), 79-90. <http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.2856>